

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

на тему «Власний оборотний капітал підприємства: аналіз та оцінювання ефективності використання (на матеріалах ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»)»

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньо-професійною програмою «Фінанси,
банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Басков М.С.

Керівник: к.е.н., доцент Філонич О.М.

Рецензент: головний бухгалтер

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» Заславець А.З.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із

праць інших авторів без відповідних посилань

Басков М.С.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Басков М.С.

Полтава, 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Власний оборотний капітал: економічна сутність та значення в діяльності підприємства.....	6
1.2. Порядок визначення величини власного оборотного капіталу.....	14
1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу підприємства.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО».....	24
2.1. Фінансово-економічна характеристика ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	24
2.2. Аналіз величини та динаміки власного оборотного капіталу підприємства	40
2.3. Оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО».....	55
3.1. Оптимізація структури власного оборотного капіталу підприємства за критерієм мінімізації вартості	55
3.2. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	69
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	92

				ВР 401-ЕФ 20017			
	П. І. Б.	Підпис	Дата	<i>Власний оборотний капітал підприємства: аналіз та оцінювання ефективності використання (на матеріалах ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»)</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
<i>Розроб.</i>	<i>Басков М.С.</i>				3	92	
<i>Перевір.</i>	<i>Філонич О.М.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Н. Контр.</i>	<i>Філонич О.М.</i>						
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>						

ВСТУП

Оборотний капітал є однією з найважливіших складових для будь-якого підприємства. Оптимальне управління ним дозволяє підтримувати стійкість і успішність бізнесу. В цьому аспекті ключову роль відіграє не лише наявність коштів, а й їх розподіленість та ефективне використання. Структура оборотного капіталу визначається комплексом факторів, включаючи вид діяльності підприємства, ринкові умови, стратегічні цілі тощо. Потрібно балансувати між різними джерелами формування оборотного капіталу, такими як кредити, власні кошти, відстрочка платежів від постачальників тощо. Підприємство має постійно оцінювати свої фінансові потреби і використовувати стратегії, що найбільш відповідають його потребам та цілям. Оптимізація структури оборотного капіталу – це неодмінна умова для стабільності та успіху будь-якого бізнесу.

Різні аспекти оборотного капіталу досліджувалися І.О. Бланком, Є. Брігхемом, К. Друрі, Р. Холтом, О.Д. Василюком, А.І. Даниленком, В.М. Опаріним, К.В. Павлюком, А.М. Поддєрьогіним, Л.А. Лахтіоною, Ю.В. Петленком. Кожен з них має свої унікальні підходи до проблематики формування та використання оборотного капіталу. Їх праці є вагомим внеском у теоретико-методичні основи фінансових процесів та забезпечують основу для подальших досліджень і розвитку теорії та практики управління фінансами. Актуальність проблематики формування та використання оборотного капіталу обумовила вибір теми випускної роботи бакалавра.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад та обґрунтування практичних рекомендації підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу.

Для досягнення мети в роботі поставлені наступні завдання:

– з'ясувати економічну сутність та значення власного оборотного капіталу в діяльності підприємства;

- дослідити порядок визначення величини власного оборотного капіталу;
- визначити існуючі методичні підходи до оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу підприємства;
- надати фінансово-економічну характеристику ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»»;
- проаналізувати зміну величини та динаміки власного оборотного капіталу підприємства;
- здійснити оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»»;
- провести оптимізацію структури власного оборотного капіталу підприємства за критерієм мінімізації вартості;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»».

Об'єктом дослідження є процеси формування і використання власного оборотного капіталу підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади аналізу й оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»».

Практична цінність роботи полягає в обґрунтуванні практичних рекомендацій підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Власний оборотний капітал: економічна сутність та значення в діяльності підприємства

Капітал є одним із основних економічних ресурсів фінансової та господарської діяльності суб'єкта господарювання та базисом забезпечення безперервної діяльності бізнесу [1]. Капітал є основою створення і розвитку підприємства, забезпечуючи інтереси держави, власників і працівників у процесі його використання.

Господарюючий суб'єкт, який здійснює виробничу або іншу комерційну діяльність, повинен мати специфічний капітал, тобто сукупність матеріальних активів, фінансових ресурсів і витрат на придбання прав, необхідних для забезпечення його діяльності [2, с. 236].

Першу спробу наукового вивчення обігу капіталу зробив Адам Сміт. На думку А. Сміта, капітал, що створює свою вартість у процесі обігу, складається з двох частин: перша забезпечує грошовий дохід, друга – забезпечує отримання цього доходу. Відповідно до цього, А. Сміт розділив капітал на оборотний і основний капітал, уперше ввівши ці категорії в науковий обіг [4, с. 90; 5, с. 176].

Оборотний капітал включає активи, які безперервно змінюють свою форму в процесі виробництва та обігу, забезпечуючи безперервний потік доходу. Основний капітал складається з довгострокових активів, які не змінюють свою форму і використовуються протягом тривалого часу, забезпечуючи основу для отримання доходу. Такий поділ капіталу допоміг краще розуміти його роль у процесі створення вартості і забезпеченні економічної діяльності підприємства.

Оборотний капітал – частина виробничого капіталу, вартість якого

повністю переноситься на вироблену продукцію або послугу і повертається в грошовій формі виробнику після завершення кожного процесу обігу капіталу [3].

Підходи науковців до тлумачення сутності «оборотний капітал» можна систематизувати у три підходи (рис. 1.1).

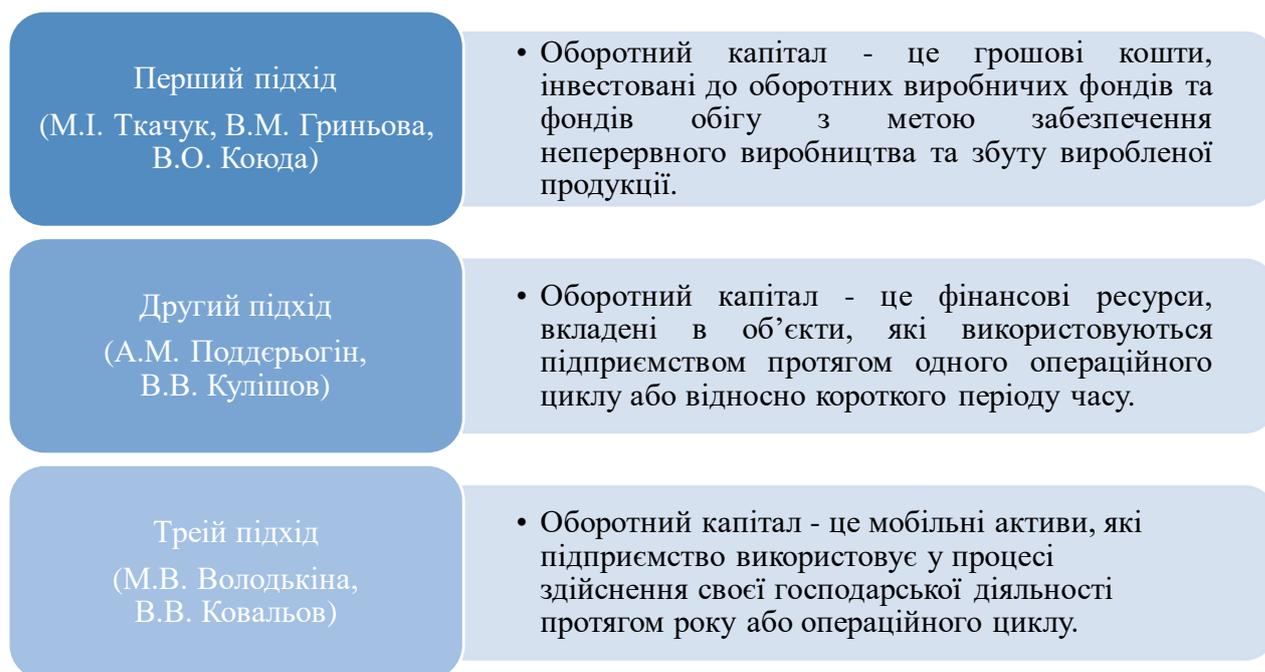

Рис. 1.1. Підходи науковців до трактування категорії «оборотний капітал»

Згідно з першим підходом, оборотний капітал – це грошові ресурси, вкладені з метою формування фондів обігу й оборотних виробничих фондів. При цьому підкреслюється грошова природа оборотного капіталу, який виступає засобом оплати послуг обігу. На думку таких учених, як М.І. Ткачук та Г.І. Кравцова, оборотний капітал – це сукупність грошових ресурсів, що систематично вкладаються підприємством з метою формування оборотних виробничих фондів та оборотних фондів [6].

Цей підхід акцентує увагу на тому, що оборотний капітал є ключовим елементом для забезпечення безперервного процесу виробництва та обігу товарів і послуг. Він включає всі грошові кошти, необхідні для придбання

сировини, матеріалів, напівфабрикатів, оплати праці та інших поточних витрат, які підприємство несе в процесі своєї діяльності. Оборотний капітал є критичним для підтримки ліквідності та ефективного функціонування бізнесу.

На думку В.М. Гриньової і В.А. Коюди, оборотний капітал – це кошти, які обслуговують господарську діяльність підприємства і одночасно беруть участь як у виробничому процесі, так і в процесі реалізації [7].

Відповідно до другого підходу, науковці розглядають оборотний капітал як авансовану вартість. На відміну від попередніх визначень, тут наголошується, з одного боку, на рухомому відновлюваному характері авансованої вартості, яка повертається готівкою наприкінці кожного циклу, а з іншого боку, що вироблений додатковий продукт не є частиною оборотного капіталу.

Цей підхід підкреслює динамічність і циклічність оборотного капіталу, вказуючи на те, що кошти, вкладені в оборотний капітал, постійно рухаються і відновлюються. Після завершення виробничого циклу вони повертаються у вигляді грошових коштів, готових до повторного використання в наступному циклі. Це забезпечує безперервність виробництва та реалізації продукції, одночасно дозволяючи підприємству підтримувати свою фінансову стабільність і ліквідність.

А.М. Поддєрьогін, об'єднавши категорії «оборотний капітал» й «оборотні кошти», доводить, що це є авансовані кошти в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для здійснення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції задля одержання прибутку [9, с. 140]. Зазначене визначення є найбільш влучним, оскільки розкриває сутність та економічну природу оборотного капіталу. Проте ототожнення цих понять є недоцільним, бо до складу оборотних коштів, наприклад, не входять короткострокові фінансові вкладення.

Варто зазначити, що оборотний капітал і оборотні кошти, хоча і мають схожі функції, все ж таки включають різні компоненти. Оборотний капітал охоплює всі ресурси, необхідні для безперервного виробництва і реалізації

продукції, включаючи запаси, дебіторську заборгованість та інші поточні активи. Оборотні кошти ж вужчі за обсягом і не включають деякі елементи, такі як короткострокові фінансові вкладення, які можуть бути частиною оборотного капіталу.

Таким чином, хоча визначення Поддєрьогіна А.М. вдало відображає сутність оборотного капіталу, важливо зберігати чітке розмежування між цими двома поняттями, щоб уникнути плутанини у фінансовому управлінні підприємством.

В.В. Кулішов характеризує оборотний капітал як складову «продуктивного капіталу», який у процесі споживання повністю переносить свою вартість на виготовлену продукцію та «повертається до підприємця у грошовій формі протягом кожного кругообігу капіталу» [7].

Третя група економістів характеризує оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються підприємством під час його господарської діяльності протягом року або операційного циклу. Зокрема, на думку М.В. Володькіної, оборотний капітал – це частина активів підприємства, що складається з оборотного капіталу і короткострокових фінансових вкладень.

Цей підхід підкреслює гнучкість і короткостроковий характер оборотного капіталу. Мобільні активи включають запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти і їх еквіваленти, а також короткострокові фінансові вкладення. Таке розуміння оборотного капіталу відображає його роль у забезпеченні оперативної діяльності підприємства, підтримці ліквідності і готовності до швидких фінансових маневрів.

Таким чином, оборотний капітал за цією концепцією є критично важливим для гнучкості та стабільності бізнесу, забезпечуючи необхідні ресурси для безперервного виробничого процесу і можливості швидко реагувати на зміни в ринкових умовах.

Розглянувши еволюцію категорії «оборотний капітал», можна дійти висновку, що існують різні підходи до характеристики сутності цього поняття. Деякі вчені визначають оборотний капітал як грошову форму

оборотних виробничих фондів та оборотних фондів, що забезпечують безперервність виробництва та реалізації виробленої продукції. Інші дотримуються думки, що оборотний капітал – це витрати, що вносяться в господарську діяльність підприємства з метою створення оборотних виробничих фондів та оборотних фондів.

В цілому, ці підходи підкреслюють ключові аспекти оборотного капіталу.

1. Оборотний капітал розглядається як сукупність грошових ресурсів, вкладених у виробничі та оборотні фонди для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Цей підхід акцентує увагу на ролі грошей як засобу обігу та платежу.

2. Оборотний капітал розглядається як авансовані витрати, спрямовані на створення оборотних виробничих фондів і оборотних фондів. Цей підхід підкреслює роль витрат у забезпеченні ресурсами для поточної господарської діяльності підприємства.

Кожен з цих підходів розкриває різні аспекти сутності оборотного капіталу, але всі вони узгоджуються в тому, що оборотний капітал є критично важливим для підтримання безперервності виробничого процесу та забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Слід відмітити, що в науковій літературі терміни «оборотні активи», «оборотні кошти» і «оборотний капітал» ототожнюються досить часто. Однак ці категорії не еквівалентні. Зокрема, поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» є самостійними економічними категоріями, тісно пов'язаними одне з одним, а саме, по-перше, оборотний капітал – це інвестиція (джерело утворення), яку необхідно кудись розмістити. При цьому оборотні активи відображають розміщення капіталу компанії, інвестованого в процес господарської діяльності. Як джерело авансів оборотний капітал утворює оборотні активи, які потім повертають авансований капітал і тим самим забезпечують обіг капіталу. Оборотний капітал після закінчення кожного операційного циклу умовно перестає існувати як капітал, виконувати свою

роль у виробничому процесі та відтворюється через продаж виготовленої продукції та після погашення дебіторської заборгованості (рис. 1.2).

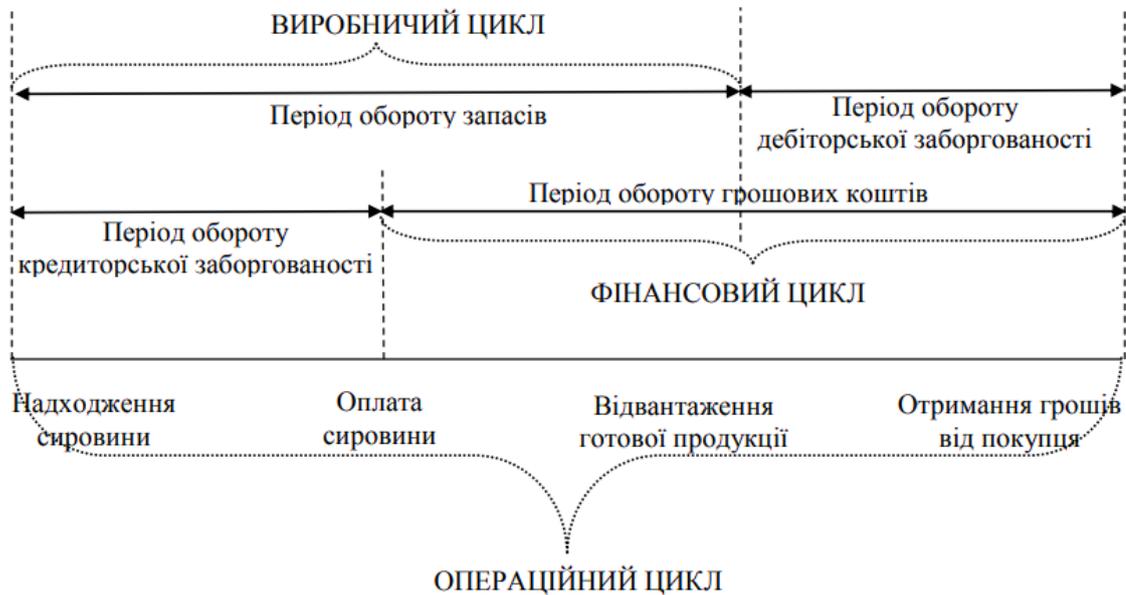

Рис. 1.2. Схема обороту оборотного капіталу через взаємозв'язок виробничого, фінансового та операційного циклів

Оборотні активи та оборотний капітал відновлюються, забезпечуючи безперервність економічних процесів. Основним завданням оборотного капіталу є вкладення вартості в компоненти оборотних активів для забезпечення здійснення операційної діяльності підприємства. При цьому оборотні активи характеризують речовий склад активів з обслуговування операційної господарської діяльності [8, с. 46].

Оборотні кошти, які є найбільш ліквідними ресурсами, перебуваючи у грошовій формі, не беруть безпосередньої участі у процесі виробництва, оскільки вони авансовані у виробництво. Вони здійснюють обслуговування кругообігу капіталу та об'єднують процеси виробництва і збуту виготовленої продукції [11, с. 174].

Зв'язок між поняттями «оборотний капітал», «оборотні кошти», «оборотні активи» та особливості їх кругообігу наведено на рисунку 1.3.

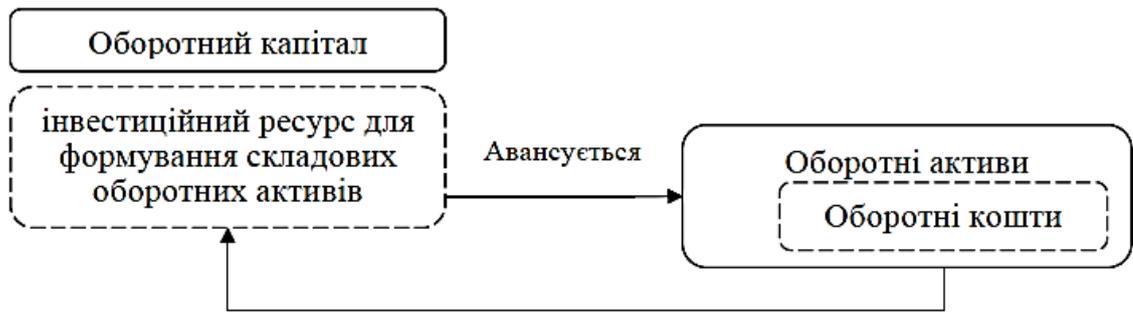

Рис. 1.3. Кругообіг оборотного капіталу підприємства*

*Складено за [12, с. 30]

Тобто ототожнення понять «оборотний капітал» і «оборотні активи» чи «оборотні кошти» є недоцільним і ці терміни слід розрізняти. Так, під «оборотними активами» варто розуміти активи, які підприємство очікує використовувати або перетворити на грошові кошти протягом одного року або одного операційного циклу. Вони існують у вартісній формі, включаючи запаси, дебіторську заборгованість, короткострокові фінансові вкладення та грошові кошти. Оборотні кошти є матеріальними ресурсами, які використовуються в процесі виробництва та обігу продукції, такі як сировина, матеріали, незавершене виробництво та готова продукція. Вони функціонують у матеріальній формі. Оборотний капітал включає як вартісну, так і матеріальну форми. Це поняття охоплює грошові ресурси, авансовані на створення оборотних виробничих фондів та оборотних фондів, а також матеріальні ресурси, що використовуються в процесі господарської діяльності.

Відповідно, для точного і ефективного управління підприємством важливо розуміти та відрізнити ці поняття, оскільки кожне з них має свої особливості і відіграє специфічну роль в економічній діяльності.

Детальний аналіз наукових джерел дозволив визначити вчених, які дають трактування категорії «власний оборотний капітал» (рис. 1.4).

М.Д. Білик

Власний оборотний капітал - це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує господарський процес і повністю використовується протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу

В.В. Ковальов

Власний оборотний капітал належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені у них протягом року або одного виробничого циклу

Л.А. Лахтіонова

Власний оборотний капітал визначається як сума власних джерел, яка залишається для фінансування дійсно саме оборотних ресурсів

В.О. Подольська

Власний оборотний капітал – це сума оборотних коштів, яка залишається у розпорядженні підприємства після розрахунків за його поточними зобов'язаннями

А.Д. Шеремет

Власний оборотний капітал характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом формування оборотних активів підприємства

Рис. 1.4. Наукові підходи до трактування поняття «власний оборотний капітал»

*Складено за [13–17]

Таким чином, власний оборотний капітал можна вважати сукупністю майнових цінностей, які є джерелом фінансування оборотних активів підприємства та забезпечують його поточну виробничо-господарську діяльність з метою досягнення ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності підприємства. Враховуючи значення власного оборотного капіталу для забезпечення довгострокової прибутковості підприємства важливою є проблема дослідження методичних аспектів оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу.

1.2. Порядок визначення величини власного оборотного капіталу

Власний оборотний капітал відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємства, надаючи йому необхідну ліквідність, платоспроможність та гнучкість у вирішенні фінансових викликів. Власний оборотний капітал дозволяє підприємству мати достатньо грошових ресурсів для виконання поточних фінансових зобов'язань. Це важливо для забезпечення стабільності операцій та уникнення прострочених платежів.

Маючи достатні резерви власних оборотних коштів, підприємство також може зменшити свій фінансовий ризик. Воно може використовувати ці кошти для покриття непередбачених витрат або в разі зниження обсягу продажів. Наявність достатнього власного оборотного капіталу дозволяє підприємству бути гнучким у вирішенні проблем і викликів. Воно може швидко реагувати на зміни в ринкових умовах або на внутрішні фактори, що впливають на його фінансову ситуацію.

Міцний власний оборотний капітал допомагає підприємству витримати економічні стреси, такі як фінансові кризи чи несподівані збитки. Він дозволяє підприємству продовжувати свою діяльність навіть у складних умовах.

Враховуючи вищезазначене, питання формування власного оборотного капіталу є на порядку денному кожного господарюючого суб'єкта. У зв'язку з цим виникає необхідність розуміння порядку розрахунку показника власного оборотного капіталу.

У сучасній науці сформовані різні підходи вчених-аналітиків щодо трактування та методики розрахунку показника наявності власного оборотного капіталу. Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і використання конкретного підходу залежить від конкретних цілей дослідження та особливостей підприємства. Узагальнені наукові підходи до розрахунку власного оборотного капіталу подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до розрахунку власного оборотного капіталу [21, 22]

№ з/п	Підходи до розрахунку	Автори
1	2	3
1.	1. Власні оборотні кошти (ВОК) = ВК – НА. 2. Власні оборотні кошти (ВОК) або робочий капітал, капітал, що функціонує: ОА – ПЗ або ВК + ДЗ – НА	Ізмайлова К.В., 2001, 2007
2.	Наявність власних оборотних коштів (ВОК) визначається за формулою: $\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА}$	Бочаров В.В., 2002; Костирко Р.О., 2007
3.	Власні оборотні активи або робочий капітал $\text{ВОК або РК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$	Цал-Цалко Ю.С., 2002
4.	Наявність власних оборотних коштів (НВОК): $\text{НВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}.$ Додає, що наявність власних оборотних коштів характеризує чистий оборотний капітал.	Лахтіонова Л.А., 2004; Шеремет О.О., 2005
5.	1. Власний оборотний капітал – це різниця між 1) загальною сумою власного капіталу і довгострокових зобов'язань та сумою необоротний активів та витрат майбутніх періодів, тобто: $\text{ВОК} = (\text{ВК} + \text{ДЗ}) - (\text{НА} + \text{ВМП});$ 2) поточними активами та поточними зобов'язаннями, тобто: $\text{ВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$	Савицька Г.В., 2005
6.	Наявність власного оборотного капіталу (Кво), яку визначають як різницю власного капіталу (Кв) та суми необоротних активів (НА): $\text{Кво} = \text{Кв} - \text{НА}, \text{ тобто}$ $\text{Кво} = \text{ВК} - \text{НА}$	Мних Є.В., 2005; Старостенко Г.Г., Мірко Н.В., 2006; Подольська В.О., Яріш О.В., 2007
7.	За абсолютний показник фінансової стійкості приймають наявність власних оборотних коштів: $\text{НВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$ Для характеристики джерел формування матеріальних оборотних коштів (запасів): Власні оборотні кошти (Квлок) $\text{ВК} - \text{НА} \text{ або } (\text{ОА} + \text{ВМП}) - (\text{ЗПВП} + \text{ДЗ} + \text{ПЗ} + \text{ДМП})$	Білик М.Д., 2005
8.	Виділяє власний оборотний капітал: $\text{ВОК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}$ Власні обігові кошти (робочий капітал або функціонуючий капітал): $\text{ВК} + \text{ДЗ} - \text{НА} \text{ або } \text{ОА} - \text{ПЗ}$	Ковальчук М.І., 2005
9.	Наявність власних оборотних коштів або власний оборотний капітал, який обчислюють: ПА (2 та 3 розділи активу балансу) – ПЗ; загальна сума власного капіталу (1 та 3 розділи пасиву балансу) – НА	Тарасенко Н.В., 2006
10.	Власні джерела формування запасів (Дв): $\text{Дв} = \text{ВК} - \text{НА}$	Кіндрацька Г.І., Білик М.Г, Загородній А.Г., 2006

Згідно з проведеним аналізом, можна зробити наступні висновки. Багато авторів ототожнюють власний оборотний капітал з поняттям власних оборотних коштів. Проте, ці терміни доцільно розмежовувати: наявність власних (постійних) оборотних коштів слід відносити до показників ліквідності суб'єктів господарювання, тоді як наявність власного оборотного капіталу – до показників фінансової стійкості. Це важливо для належного розуміння фінансового стану підприємства та визначення стратегій управління його ресурсами. Розмежування цих понять дозволяє збільшити точність та об'єктивність фінансового аналізу і прийняття управлінських рішень.

Узагальнюючи вивчені підходи правомірно виділити три основні моделі розрахунку власного оборотного капіталу.

I модель

$$\text{ВОК} = \sum (\text{I p. П}) - \sum (\text{I p. А}), \quad (1.1)$$

де $\sum \text{I p. П}$ – підсумок першого розділу пасиву балансу;

$\sum \text{I p. А}$ – підсумок першого розділу активу балансу.

II модель

$$\text{ВОК} = \sum (\text{II p. А}) - \sum (\text{III p. П}), \quad (1.2)$$

де $\sum \text{II p. А}$ – підсумок другого розділу активу балансу;

$\sum \text{III p. П}$ – підсумок третього розділу пасиву балансу.

III модель

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА} - \text{Збитки} - \text{СП}, \quad (1.3)$$

де СП – статті пасиву, які прирівнюються до власних джерел.

Перші дві моделі розрахунку власного оборотного капіталу широко використовуються в країнах з розвинутою ринковою економікою, що

відповідає міжнародним стандартам. Третя модель трансформована під реалії національної економіки.

Метою аналізу власного оборотного капіталу є надання повної, достовірної та своєчасної інформації для прийняття управлінських рішень у конкретній галузі. Ця мета містить у собі такі завдання: визначити поточний стан оборотного капіталу компанії; оцінка структури джерел формування оборотного капіталу; аналіз динаміки та показників ефективності використання оборотного капіталу компанії; виявити «слабкі місця» управління та можливості підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Виходячи з основних завдань аналізу напрями його впровадження на підприємстві такі.

1. Дослідження темпів зміни розміру та структури власного оборотного капіталу компанії (горизонтальний і вертикальний аналіз).

2. Аналіз джерел формування власного оборотного капіталу.

3. Визначення рівня ефективності використання власних оборотних коштів.

4. Визначення впливу факторів на процеси формування та використання оборотного капіталу компанії (факторний аналіз) [24, с. 41].

Виходячи з цілей і завдань аналізу, можна визначити предмет аналізу власного оборотного капіталу як кількісну оцінку та якісну ідентифікацію стану й особливостей його використання на підприємстві. Проведення аналізу сприяє розробленню альтернативних сценаріїв розвитку та прийняттю відповідних управлінських рішень щодо оптимізації структури та джерел формування оборотного капіталу.

Враховуючи значення аналізу власного оборотного капіталу для забезпечення стійкості, стабільності та успішного функціонування підприємства необхідним постає дослідження питання порядку оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу.

1.3. Методичні підходи до оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу підприємства

Ефективне використання власного оборотного капіталу для господарюючих суб'єктів є одним із важливих аспектів управління підприємством, оскільки забезпечує як ліквідність, так і рентабельність підприємства. Водночас його неефективне використання може призвести до різних проблем, таких як заборгованість із заробітної плати, простої виробничих підприємств, затримки виплат партнерам тощо. Тому керівництву підприємства важливо об'єктивно і всебічно оцінювати ефективність створення і використання власного оборотного капіталу.

Оцінка ефективності використання власного оборотного капіталу передбачає наступне:

- аналіз ефективності грошової складової оборотного капіталу (показники оборотності, завантаженості, тривалості оборотності та рентабельності оборотних коштів, дебіторської заборгованості та грошових коштів);
- аналіз ефективності матеріальної складової (показники оборотності, потужності, ефективності використання матеріальних запасів);
- аналіз ризику оборотного капіталу (показники ліквідності, структура оборотних активів з точки зору ризику їх інвестування) [25, с. 178].

Доцільно відмітити, що розрахунок цієї системи показників дає повну інформацію про особливості використання окремих складових оборотного капіталу. Проте дотримання принципу послідовності підкреслює необхідність розроблення цілісного підходу до оцінки. На особливу увагу заслуговує алгоритм, запропонований Н.Ю. Соломіною, який передбачає розрахунок трирівневої системи інтегральних показників.

Інтегральні показники першого рівня охоплюють такі аспекти, як фінансова стійкість, прийнятність середньозваженої вартості джерел фінансування оборотного капіталу, достатність оборотного капіталу, ліквідність, активність та раціональне використання, інфляційна захищеність.

Кожен з цих інтегральних показників включає розрахунок від 4 до 6 часткових показників. Інтегральні показники другого рівня, зокрема оцінка формування та використання оборотного капіталу, визначаються на основі показників першого рівня. На третьому рівні визначається інтегральний показник оцінки управління оборотним капіталом, що відображає якість та раціональність управлінських рішень у сфері формування та використання оборотного капіталу підприємства [26, с. 72-74].

На особливу увагу в процесі оцінювання ефективності використання оборотного капіталу заслуговує факторний підхід, який дає змогу виявити фактори, за рахунок яких відбуваються зміни показника рентабельності оборотного капіталу, що покращує процес вибору бізнес-рішень.

На сьогоднішній день існує досить багато підходів до оцінки ефективного використання оборотного капіталу: коефіцієнтний, факторний, кореляційно-регресійний тощо.

Факторний аналіз є найбільш інформативним методом, що дозволяє вивчити, через які фактори відбуваються зміни в показнику рентабельності оборотного капіталу. Крім того, він дозволяє виявити внутрішні резерви для підвищення ефективності використання оборотного капіталу, роблячи його використання більш повним та раціональним. Такий аналіз також сприяє виявленню внутрішніх резервів для більш повного та раціонального використання потенціалу підприємства [27].

Найбільш відомою факторною моделлю для оцінки рентабельності оборотних коштів є Du Pont. Головна мета керівництва підприємства – максимізувати прибуток та забезпечити його стійкість і зростання. Модель DuPont дає можливість зрозуміти, як саме відбувається генерація прибутку та які чинники впливають на цей процес. Зокрема, можна вивчити, як ефективно компанія використовує свій власний капітал для генерації прибутку. Це допоможе зосередитися на сильних сторонах та виявити можливості для поліпшення продуктивності. Такий підхід дозволить зміцнити позиції компанії на ринку та забезпечити її стабільність у майбутньому.

Рентабельність оборотних коштів згідно моделі Du Pont, описується за допомогою наступної формули [29, с. 105].

$$\text{Рентабельність оборот. коштів} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Виручка}} \times \frac{\text{Виручка}}{\text{Оборотні кошти}}, \quad (1.1)$$

Однак ураховуючи те, що ця модель була розроблена у першій половині ХХ ст. для аналізу оборотних коштів суб'єктів господарювання США, то для аналізу варто скористатися видозміненим варіантом моделі Du Pont.

$$\begin{aligned} \text{Рентабельність оборот. капіталу} = \\ = \frac{\text{Оборотні кошти}}{\text{Оборотний капітал}} \times \frac{\text{Виручка}}{\text{Оборотні кошти}} \times \frac{\text{Прибуток}}{\text{Виручка}}, \end{aligned} \quad (1.2)$$

Із наведених даних видно, що рентабельність оборотного капіталу (return on working capital – ROWC) визначається за допомогою трьох факторів:

1) мультиплікатора оборотного капіталу як відношення оборотних коштів до оборотного капіталу; зростання цього фактору забезпечується збільшенням кредиторської заборгованості як джерела фінансування оборотних коштів;

2) коефіцієнта оборотності оборотних коштів, який характеризує ділову активність підприємства;

3) рентабельності продажів, яка відображає рівень конкурентоспроможності продукції [30, с. 98].

Своєю чергою, вплив кожного з факторів можна деталізувати на впливі їх структурних елементів. Наприклад, аналізуючи зміну такого фактору, як рентабельність продаж, зазначимо, що вона являє собою суму змін прибутку та виручки (рис. 1.2) [18].

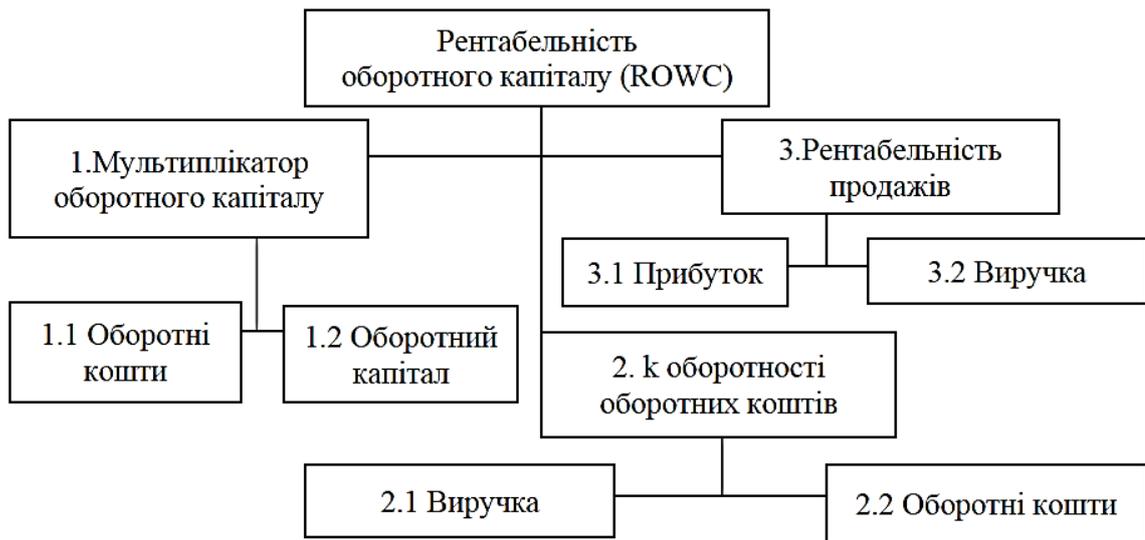

Рис. 1.2. Структурно-логічна схема впливу факторів та їх елементів на рентабельність оборотного капіталу

Вплив будь-якого фактору на результуючий показник мультиплікативної моделі можемо визначити за допомогою методу абсолютних різниць на основі прийому елімінування. Цей метод дає змогу уникнути впливу всіх інших факторів окрім одного, вплив якого оцінюється в даний момент [31, с. 31]. Розглянемо порядок аналітичних розрахунків на прикладі трьохфакторної мультиплікативної моделі. Розрахунок впливу окремих факторів на результуючий показник цієї моделі відображає наступна формула.

$$\begin{aligned}
 \Delta y_a &= \Delta a \times b_0 \times c_0 \\
 \Delta y_b &= a_1 \times \Delta b \times c_0 \quad , \\
 \Delta y_c &= a_1 \times b_1 \times \Delta c
 \end{aligned}
 \tag{1.3}$$

де, Δy_a , Δy_b , Δy_c – зміна результуючого показника у під впливом факторів a, b, c.

Вплив структурних елементів певного фактора на його зміну доцільно розраховувати за допомогою методу пропорціонального ділення на основі наступної формули [32, с. 167].

$$\begin{aligned}\Delta y_a &= \frac{\Delta y_{\text{ЗАГАЛЬНА}}}{\Delta a + \Delta b + \dots \dots \dots \Delta n} \times \Delta a \\ \Delta y_b &= \frac{\Delta y_{\text{ЗАГАЛЬНА}}}{\Delta a + \Delta b + \dots \dots \dots \Delta n} \times \Delta b \quad , \\ \Delta y_n &= \frac{\Delta y_{\text{ЗАГАЛЬНА}}}{\Delta a + \Delta b + \dots \dots \dots \Delta n} \times \Delta n\end{aligned}\quad (1.4)$$

де, Δy_a , Δy_b , Δy_n – зміна фактора у під впливом його структурних елементів a, b, n.

Відповідно до цієї формули, зміна впливу фактора дорівнює сумі змін усіх його структурних елементів.

У рамках розглянутого факторного підходу схему управління ефективного використання оборотного капіталу правомірно представити в наступному вигляді (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Схема управління ефективністю власного оборотного капіталу в рамках факторного підходу

Згідно з цим підходом, процес оцінки використання оборотних коштів включає п'ять послідовних етапів. Перше, потрібно розрахувати зміну рентабельності оборотного капіталу через вплив факторів, що враховуються у мультиплікативній моделі. Другий етап передбачає визначення найбільш значущих факторів та їх складових. На третьому етапі формуються управлінські рішення, засновані на отриманих результатах. Четвертий етап полягає в коригуванні раніше прийнятих управлінських рішень з урахуванням різних функціональних аспектів оборотних коштів, таких як інтенсивність використання, джерела фінансування та напрямки використання,

відповідність структурним елементам їх оптимальних значень та інше. Цей етап є ключовим у контексті управління ефективністю використання оборотних коштів, оскільки він визначає взаємозв'язок між підвищенням рентабельності та збереженням фінансової стійкості підприємства, запобігаючи надмірному накопиченню запасів або дебіторської заборгованості, що може призвести до зниження оборотності оборотного капіталу. На п'ятому етапі проводиться повторний розрахунок ROCE і факторів, які впливають на нього, для перевірки досягнення поставлених цілей [33].

Отже, розглянувши еволюцію поглядів різних учених на трактування категорії «оборотний капітал», систематизовано їх бачення на три основні підходи. Згідно з першим підходом оборотний капітал розглядають як грошові ресурси, що вкладаються в оборотний капітал з метою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації виробленої продукції. Представники другого підходу описують оборотний капітал як фінансові ресурси, вкладені в діяльність підприємства, що використовуються протягом одного операційного циклу. На думку представників третього підходу, оборотний капітал – це мобільні активи, які використовуються у процесі здійснення господарської діяльності протягом року або операційного циклу.

Отримано результати, що вказують на доцільність використання мультиплікативної моделі для аналізу рентабельності власного оборотного капіталу компаній. Ця модель враховує три фактори впливу, включаючи мультиплікатор оборотного капіталу, швидкість оборотності оборотного капіталу та прибутковість продажів. У результаті дослідження встановлено, що особливо важливим фактором, який впливає на рентабельність оборотного капіталу, є швидкість оборотності оборотного капіталу. Серед структурних елементів цих факторів найбільш значущими є оборотні кошти, чистий дохід (виручка) та чистий прибуток.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»

2.1. Фінансово-економічна характеристика ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Приватне акціонерне товариство «Фірма «Полтавпиво» є юридичною особою, створеною відповідно до законодавства України. У 1993 році Фонд комунального майна дозволив приватизацію державного майна орендного Полтавського пивзаводу. Наказом Фонду комунального майна області було затверджено план приватизації та акт оцінки вартості майна орендного підприємства. Організація орендарів Полтавського пивзаводу придбала державне майно цілісного майнового комплексу Полтавського орендного пивзаводу.

Того ж року, за розпорядженням міськвиконкому, орендне підприємство Полтавський пивзавод було виключено з реєстру у зв'язку з його перереєстрацією в колективну виробничо-торговельну фірму «Полтавпиво». У 1995 році розпорядженням міськвиконкому колективну виробничо-торговельну фірму «Полтавпиво» було знову виключено з реєстру у зв'язку з її перереєстрацією в закрите акціонерне товариство «Фірма «Полтавпиво», яке стало правонаступником попередньої структури.

У 2011 році, щоб привести діяльність підприємства у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства», загальні збори акціонерів ухвалили рішення про перейменування Товариства на публічне акціонерне товариство «Фірма «Полтавпиво». У 2017 році підприємство змінило форму власності, ставши приватним.

Повна назва підприємства: Приватне акціонерне товариство «Фірма Полтавпиво».

Скорочена назва: ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Місцезнаходження: 36008, м. Полтава, Октябрський район, вул. Фрунзе, 160.

Статутний капітал підприємства на травень 2022 року становить 67 416 310,5 грн.

Основні види діяльності Приватного акціонерного товариства «Фірма «Полтавпиво» включають:

- виробництво пива;
- виробництво безалкогольних напоїв;
- виробництво мінеральних вод та інших бутильованих вод;
- виконання спеціалізованих будівельних робіт;
- роздрібна торгівля напоями у спеціалізованих магазинах.

Компанія постійно розширює свій асортимент продукції. На даний момент підприємство пропонує 25 видів пива та 14 найменувань безалкогольних напоїв, кожен з яких має унікальний, оригінальний і гармонійний смак та аромат.

Основні зони реалізації включають центральний, східний і південний регіони України. Продукція фірми продається у 23 областях країни, а також експортується до Ізраїлю, Німеччини, Польщі, Грузії.

Основними ризиками є зміни в законодавстві щодо акцизного збору та інших податків, а також нестабільна політична обстановка в Україні. Для зменшення цих ризиків та розширення виробництва та ринків збуту фірма вживає заходів, таких як продовження терміну придатності напоїв, розробка нових продуктів та розширення ринків збуту.

ПАТ «Фірма «Полтавпиво» використовує дистриб'юторські компанії для реалізації своєї продукції через національні та локальні мережі, а також здійснює лінійний роздріб, представлений фасованою продукцією. Продукція,

у тому числі в кеґ-тарі, продається у кафе, барах, ресторанах, гіпермаркетах, міні-маркетах, павільйонах, кіосках, лотках і т. д.

Наявність сильних гравців на ринку, таких як «Carlsberg Ukraine», «Оболонь», стимулює компанію до роботи в нових сегментах ринку, впровадження нових технологій та розробки нових товарів. Основні конкуренти ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у галузі – це «Carlsberg Ukraine», «Оболонь», «Перша Приватна Броварня». Перспективні плани розвитку компанії включають розширення ринків збуту, розробку нових видів продукції, укріплення маркетингової політики та охоплення всіх цінових сегментів.

Ефективна діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» протягом тривалого часу та стабільність на ринку пивоваріння забезпечується завдяки ефективній лінійно-функціональній організаційній структурі. Лінійно-функціональна організаційна структура поєднує елементи лінійної та функціональної структур. Вона базується на принципі розподілу повноважень і відповідальності за функціями та прийнятті рішень по вертикалі. Ця структура дозволяє організувати управління за лінійною схемою, при цьому функціональні підрозділи підтримують лінійних керівників у виконанні відповідних управлінських завдань [32] та представлена на рисунку 2.1.

Фінансовою роботою на підприємстві ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» керують бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером та планово-економічний відділ. Далі детальніше про діяльність кожного з цих підрозділів.

Планово-економічний відділ є окремою структурною одиницею ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Його безпосередньо очолює начальник відділу, який призначається на посаду наказом за поданням відділу кадрів. У своїй роботі відділ керується законодавством України, Статутом Товариства, наказами Генерального директора, Положенням «Про планово-економічний відділ», Колективним договором, Правилами внутрішнього трудового розпорядку, інструкціями з охорони праці, іншими організаційно-розпорядчими документами та стандартами ISO.

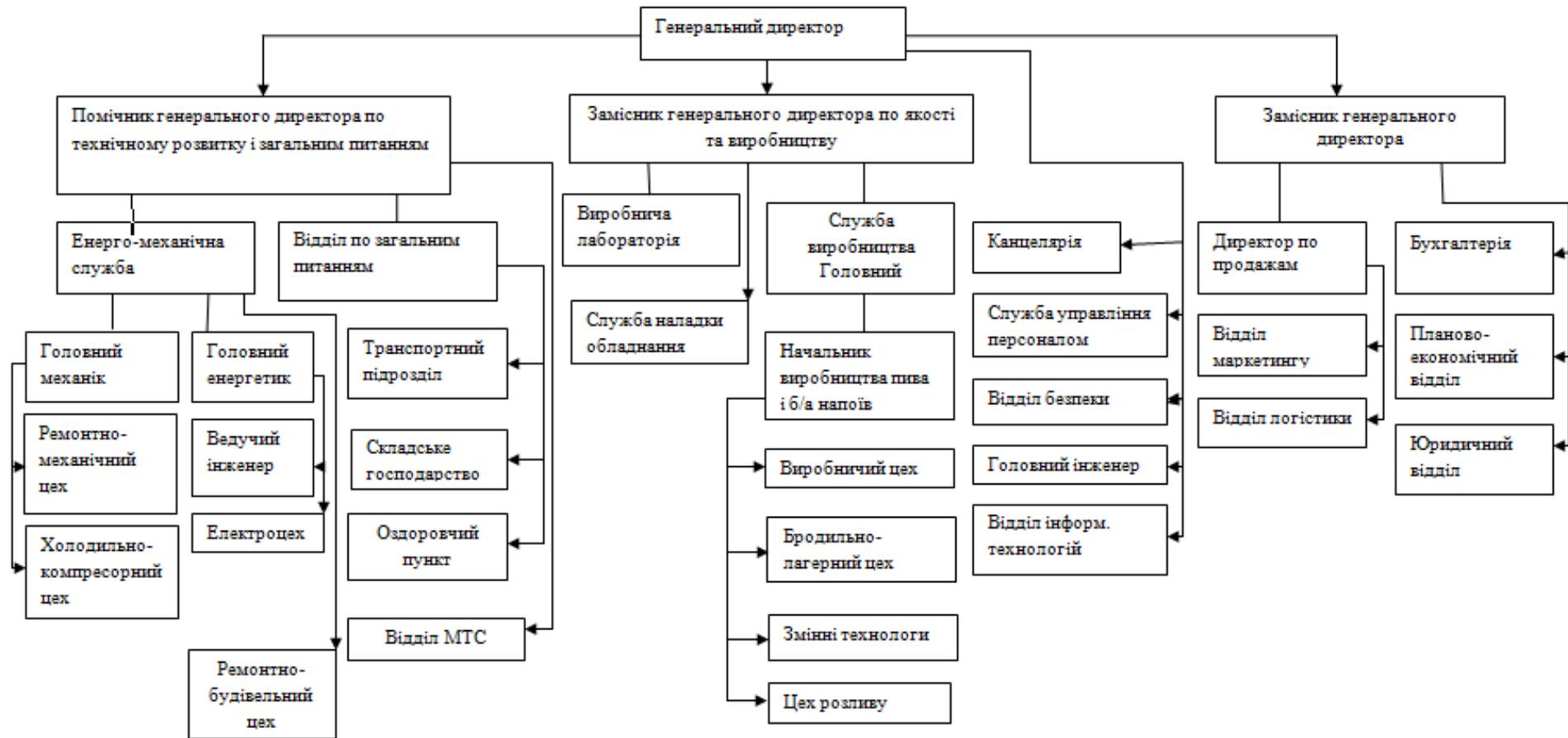

Рис. 2.1. Організаційна структура ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Дослідження діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» передбачає надання його фінансово-економічної характеристики.

Фінансово-економічна характеристика підприємства включає в себе оцінку фінансових та економічних показників з метою з'ясування його фінансового стану, результативності та перспектив розвитку. Цей процес зазвичай включає в себе оцінку балансу, звіту про фінансові результати; розрахунок різних показників, таких як ліквідність, рентабельність, що допомагає зрозуміти ефективність управління ресурсами; порівняння фінансових показників з попередніми періодами, що дозволяє виявити тенденції та зміни в діяльності підприємства. На основі отриманих результатів аналізу розробляються рекомендації щодо подальших дій для поліпшення фінансово-економічної ситуації підприємства.

Фінансово-економічна характеристика розпочинається з аналізу структури та динаміки майна підприємства, який виконується шляхом складання агрегованого балансу. Це означає систематичне об'єднання та узагальнення фінансових даних про активи, пасиви та капітал підприємства на певний період часу. Агрегований баланс надає загальну картину фінансового стану підприємства та його розвитку. Аналізуючи агрегований баланс, можна виявити тенденції, зміни в активів та пасивів, оцінити стабільність та ефективність управління майном підприємства. Такий аналіз допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо стратегічного управління ресурсами та планування подальшого розвитку.

Використовуючи порівняльний аналітичний баланс, складений на основі фінансової звітності підприємства, можна докладно проаналізувати та оцінити структуру майна підприємства та джерела його формування. Цей аналіз дозволяє виявити, які складові активів є найбільш значущими для підприємства. Порівняння балансів за різні періоди дозволяє виявити тенденції у зміні структури майна та використання різних джерел фінансування з часом (табл. 2.1).

Агрегований баланс ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 рр.

АКТИВ	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %	2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %		Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Необоротні активи (1095)	72647	41,95	71 960	37,63	-687	-4,32	99,05	71 960	37,63	182541	58,12	110 581	20,49	253,67
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	72645	41,95	71 951	37,62	-694	-4,33	99,04	71 951	37,62	182539	58,12	110 588	20,50	253,70
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	2	0,00	2	0,00	0	0,00	100,00	2	0,00	2	0,00	0	0,00	100,00
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
1.4. Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1050+...+1090)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
2. Оборотні активи (1195)	100 530	58,05	119 283	62,37	18 753	4,32	118,65	119 283	62,37	131510	41,88	12 227	-20,49	110,25
2.1. Запаси (1100+1110)	50889	29,39	44 504	23,27	-6 385	-6,12	87,45	44 504	23,27	72562	23,11	28 058	-0,16	163,05
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+...+1155)	29358	16,95	36716	19,20	7 358	2,25	125,06	36716	19,20	40562	12,92	3 846	-6,28	110,47
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	19035	10,99	37 423	19,57	18 388	8,58	196,60	37 423	19,57	54493	17,35	17 070	-2,22	145,61
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	0	0,00	45	0,02	45	0,02	0	45	0,02	61	0,02	16	0,00	135,56
2.5. Інші оборотні активи (1180+...+1190)	1248	0,72	595	0,31	-653	-0,41	47,68	595	0,31	13	0,00	-582	-0,31	2,18
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього майна (1300)	173 177	100,00	191 243	100,00	18 066	0,00	110,43	191 243	100,00	314051	100,00	122 808	0,00	164,22
ПАСИВ														
1. Власний капітал (1495)	107396	62,02	137 114	71,70	29 718	9,68	127,67	137 114	71,70	257301	81,93	120 187	10,23	187,65
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	19688	11,37	914	0,48	-18 774	-10,89	4,64	914	0,48	20987	6,68	20 073	6,20	2296,17
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	46093	26,62	53 215	27,83	7 122	1,21	115,45	53 215	27,83	35763	11,39	-17 452	-16,44	67,20
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	38106	22,00	45137	23,60	7 031	1,60	118,45	45137	23,60	25800	8,22	-19 337	-15,38	57,16
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	7987	4,61	8728	4,56	741	-0,05	109,28	8728	4,56	2650	0,84	-6 078	-3,72	30,36
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього капіталу (1900)	173177	100,00	191 243	100,00	18 066	0,00	110,43	191 243	100,00	314051	100,00	122 808	0,00	164,22

Аналізуючи дані агрегованого балансу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за період 2020-2022 років, можна зробити кілька важливих висновків. Спостерігається позитивна динаміка зростання валюти балансу, яка протягом трьох років зросла на 140874 тис. грн.

За структурою майна підприємства станом на 2022 рік необоротні активи складають 58,12% від загального розміру капіталу, тоді як оборотні активи становлять 41,88%.

За аналізом, відбулися значні зміни у величині необоротних активів протягом 2020-2022 років. У 2021 році спостерігалось зменшення цієї величини на 687 тис. грн. або 0,95%. Однак у 2022 році вона зросла на 110581 тис. грн. В цілому можна зробити висновок, що підприємство відзначається різким збільшенням необоротних активів як в грошовому виразі, так і в їхній частці у структурі балансу. Це позитивний сигнал для виробничого підприємства і може свідчити про розширення виробничих потужностей. Також варто відзначити, що протягом вказаного періоду спостерігалось суттєве зменшення зносу основних засобів. Це позитивно впливає на діяльність підприємства, спрямовану на підвищення якості продукції, зниження собівартості та забезпечення безпечної праці персоналу.

Одночасне збільшення оборотних активів у структурі балансу свідчить про формування мобільної структури активів та сприяє підвищенню їх оборотності. Зростання оборотного капіталу має відбуватись на тлі збільшення вартості основних засобів. Однак, якщо ця умова порушується протягом тривалого часу, це може підірвати виробничу базу для подальшого збільшення обсягів продукції в майбутньому [33].

На досліджуваному підприємстві оборотні активи протягом 2020-2022 років в цілому зросли на 30980 тисяч гривень. Зростання оборотних активів передусім було зумовлене збільшенням грошових коштів на 96,6% у 2021 році та на 45,61% у 2022 році. У 2021 році факторами зростання оборотних коштів було збільшення розміру дебіторської заборгованості на 25,06% у порівнянні з попереднім роком, а у 2022 році – запасів на 63,05%.

Збільшення розміру грошових коштів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» свідчить про позитивні зміни у фінансовому стані підприємства, зростання абсолютної ліквідності та активності ведення бізнесу. Ріст запасів у складі оборотних активів може свідчити про збільшення обсягів продажу продукції, розширення масштабів діяльності та загальне зростання активності. Проте існує ризик зниження активності підприємства, сповільнення оборотності оборотних активів, збільшення непродуктивних втрат, пов'язаних з псуванням, старінням запасів, зниженням ліквідності та інші ризики [34].

Збільшення дебіторської заборгованості може свідчити про активність у реалізації продукції, але також призводить до незадіяних коштів у виробничому процесі та підвищує ризик утворення безнадійної дебіторської заборгованості.

Щодо інших оборотних активів, їх скорочення майже втричі протягом досліджуваного періоду може свідчити про оптимізацію виробничих процесів, раціоналізацію запасів або зміну стратегії управління активами підприємства.

Динаміка та склад майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2022 рр. наведена на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2022 рр.

Розглядаючи джерела формування майна підприємства, слід відмітити позитивну динаміку зростання власного капіталу товариства. Так, протягом досліджуваного періоду абсолютна величина власного капіталу збільшилася на 149905 тис. грн. (на 27,67 % у 2021 р. та 87,65 % у 2022 р.). Частка власного капіталу також зростає і у 2022 році становить 81,93 % сукупного капіталу.

Зміна структури джерел формування майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020–2022 рр. зображена на рисунку 2.3.

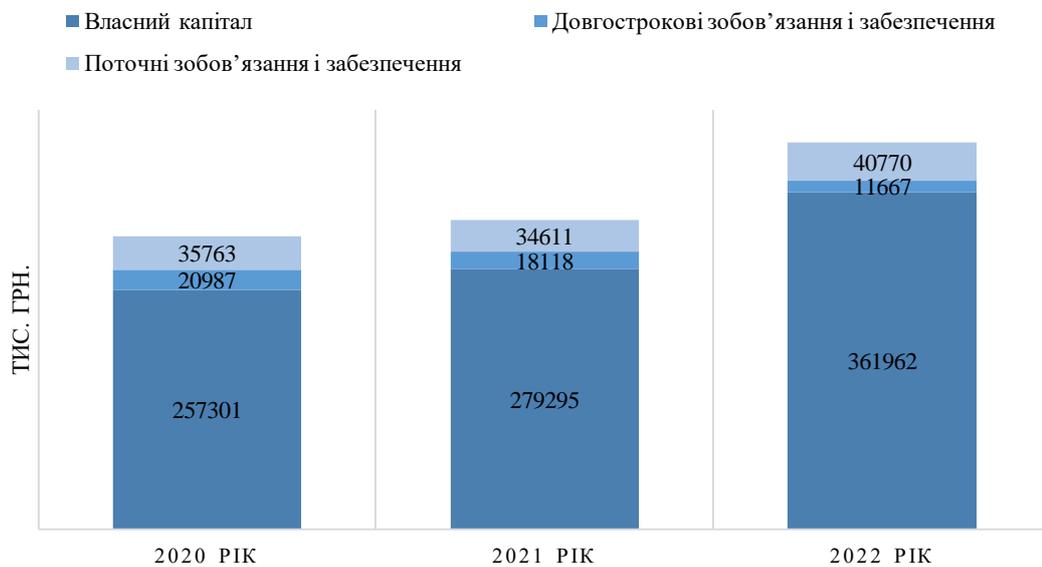

Рис. 2.3. Динаміка та структура джерел формування майна ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» 2020-2022 рр.

Збільшення величини власного капіталу свідчить про зменшення залежності підприємства від зовнішніх кредиторів, підвищення рівня фінансової стійкості і є індикатором ефективної діяльності.

Щодо довгострокових зобов'язань ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», їхнє нестабільне збільшення протягом досліджуваного періоду може бути важливим сигналом. Значне збільшення в 2022 році порівняно з 2020 роком може вказувати на зміну стратегії фінансування або великі інвестиційні проекти, в той час як їх зниження в 2021 році може бути результатом оптимізації витрат або погашення попередніх зобов'язань.

Протягом 2020–2022 років відбулося збільшення величини поточних зобов'язань на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Основною причиною цього зростання стало збільшення кредиторської заборгованості підприємства. Зростання кредиторської заборгованості спричинилося збільшенням обсягів виробництва і, відповідно, зростанням закупівель сировини та матеріалів у борг. Наразі це ще не є загрозою для фінансово-економічної стійкості підприємства, але неконтрольоване та безпідставне зростання цього показника може збільшити ризик неплатоспроможності.

Загалом, спостерігається покращення структури капіталу підприємства. Збільшення власного капіталу на тлі зменшення довгострокових зобов'язань свідчить про покращення рівня фінансової стійкості та зменшення ризику неплатоспроможності. Проте зростання кредиторської заборгованості може свідчити про неефективну торговельну політику підприємства та можливі збої у виробничому циклі, що потребує уваги та контролю з боку управління [35].

Після аналізу фінансового стану ПрАТ «Фірма Полтавпиво» переходимо до оцінки його фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Фінансова стійкість визначає ступінь фінансової незалежності підприємства у володінні та використанні свого майна. Цю незалежність можна оцінювати за різними критеріями.

1. Рівень покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування.
2. Потенційна здатність підприємства покрити термінові зобов'язання мобільними активами.
3. Частка власних або стабільних джерел у загальних джерелах фінансування. [36].

Фінансова стійкість полягає у забезпеченні достатніх фінансових ресурсів для успішної діяльності підприємства в умовах конкурентної динаміки ринку. Основні показники фінансової стійкості включають:

1. Наявність власних коштів у обороті.
2. Коефіцієнт фінансової стійкості.

3. Коефіцієнт автономії.
4. Коефіцієнт фінансової залежності.
5. Коефіцієнт фінансового ризику.
6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу.
7. Коефіцієнт покриття запасів.
8. Коефіцієнт загальної заборгованості.
9. Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу.

Ці показники допомагають оцінити готовність підприємства впоратися з фінансовими труднощами та забезпечити стабільність у діяльності [37].

Результати аналізу показників фінансової стійкості ПрАТ «Фірма Полтавпиво» відображені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Показники фінансової стійкості ПрАТ «Фірма Полтавпиво»

Показник	2020	2021	2022	Нормативне значення	Відхилення	
					2021-2020	2022-2021
Наявність власних коштів підприємства в обороті	34749	65154	74760	-	30405	9606
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,73	0,72	0,93	0.7-0.9	-0,01	0,21
Коефіцієнт автономії	0,62	0,72	0,82	0,5	0,1	0,1
Коефіцієнт фінансової залежності	1,61	1,39	1,22	2	-0,22	-0,17
Коефіцієнт фінансового ризику	0,61	0,39	0,22	0,5	-0,22	-0,17
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,51	0,48	0,29	0,4-0,6	-0,03	-0,19
Коефіцієнт покриття запасів	1,07	1,48	2,06	0,8	0,41	0,58
Коефіцієнт загальної заборгованості	0,38	0,28	0,14	0,5	-0,1	-0,14
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	1,63	2,53	4,53	1	0,9	2

Аналізуючи наведені показники, можна зробити наступні висновки.

1. Збільшення суми власного оборотного капіталу протягом досліджуваного періоду оцінюється позитивно. Це свідчить про зменшення потреби у залученні зовнішніх джерел фінансування та про зменшення фінансової залежності від кредиторів.

2. Показник фінансової стійкості протягом досліджуваного періоду знаходився в межах нормативного значення, що свідчить про достатній рівень платоспроможності підприємства. Однак варто відзначити негативну тенденцію до зменшення цього показника, що може вказувати на певні ризики в фінансовій стійкості підприємства у майбутньому.

Коефіцієнт фінансової автономії в продовж 2020–2022 рр. перевищував нормативне значення 0.5 (або 50%) та має тенденцію до зростання, що свідчить про те, що більшу половину фінансових ресурсів підприємства займає власний капітал.

Протягом досліджуваного періоду спостерігалось зменшення показника фінансової залежності. Таким чином, у 2021 році на кожну гривню власних коштів припадає відповідно 1,22 залучених фінансових ресурсів. Значення показника знаходиться в нормативних межах, тому фінансові ризики компанії знаходяться на прийнятному рівні.

Значення коефіцієнта маневреності власного капіталу протягом усього досліджуваного періоду зберігається на високому рівні, що свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів підприємства.

Коефіцієнт покриття запасів протягом 2020-2022 років перевищує нормативне значення, що свідчить про наявність достатньої кількості фінансових ресурсів для формування виробничих і інших запасів підприємства.

Коефіцієнт загальної заборгованості відображає боргове навантаження на капітал підприємства. Зменшення цього показника протягом досліджуваного періоду є позитивним сигналом і свідчить про зменшення фінансової залежності підприємства.

Протягом досліджуваного періоду показник співвідношення власного і залученого капіталу перевищував нормативне значення. Крім того, спостерігається тенденція до зростання показника, що свідчить про збільшення власного капіталу відносно залученого і характеризує підвищення рівня фінансової стійкості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Результати обчислень показників фінансової стійкості відображені на рисунку 2.4.

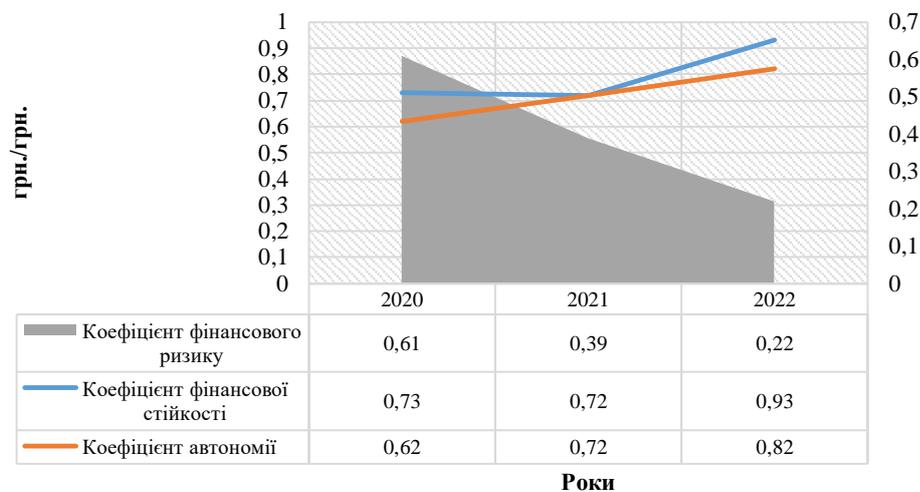

Рис. 2.4. Показники фінансової стійкості ПАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020–2022 рр.

Спираючись на наведені вище розрахунки можна стверджувати, що підприємство є фінансово стійким, щороку знижується залежність підприємства від позикових коштів.

Після визначення рівня фінансової стійкості доцільно дослідити ліквідність і платоспроможність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

При аналізі ліквідності підприємства використовують такі основні відносні показники як загальний коефіцієнт ліквідності (покриття), коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності [38].

Таблиця 2.3

Показники ліквідності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення	
				2021/2020	2022/2021
Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття)	2,15	2,24	3,68	-0,23	1,44
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,14	1,67	3,04	-0,04	1,37
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,41	0,7	1,52	0,04	0,82

Коефіцієнт покриття вимірює загальну ліквідність і показує якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами (скільки поточних активів припадає на 1 грн. поточних зобов'язань). Поточні активи повинні вдвічі перевищувати короткострокові зобов'язання. Нормативне значення виконується протягом досліджуваного періоду [39].

Тенденція до зростання прослідковується з показником швидкої ліквідності, що свідчить про підвищення можливості підприємства погасити свої поточні зобов'язання за рахунок високоліквідних активів протягом 30 днів.

У 2022 році показник абсолютної ліквідності підвищився до 1,52 за рахунок зростання величини грошових коштів (рис. 2.5).

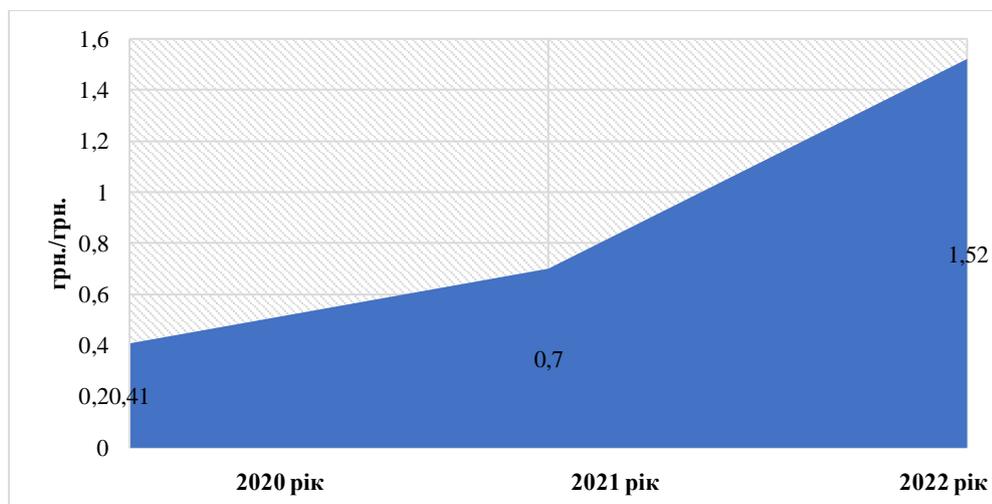

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020–2022 рр.

Отже, в цілому підприємство є достатньо ліквідним за досліджуваний період, що підтверджують проаналізовані показники.

Для оцінки поточної платоспроможності на підприємстві розраховують:

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (Кз) служить орієнтиром для оцінки фінансової стійкості компанії. Значення цього показника не повинно бути менше 0,5. Високе значення Кз свідчить про стійкість фінансового стану підприємства та його здатність до активної діяльності, навіть у випадку відсутності можливості отримання позикових коштів або зовнішнього фінансування. Навпаки, значення нижче нормативного вказує на значну залежність підприємства від зовнішніх кредиторів [35].

$$K_z = \frac{BOK}{OA} \quad (2.1)$$

Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства визначається як здатність покрити всі свої зобов'язання наявними активами. Нормальний фінансовий стан вважається, коли показник дорівнює 2,0–2,6.

$$K_{зп} = \frac{A}{З} \quad (2.2)$$

Для оцінки довготермінової платоспроможності розраховують коефіцієнт фінансового лівериджу (Кфл)

$$K_{фл} = \frac{ДЗ}{ВК} \quad (2.3)$$

Цей коефіцієнт характеризує можливість погашення довгострокових позик і здатність підприємства функціонувати тривалий час. Значне зростання величини позикового капіталу є ризиковим для підприємства [35].

Розраховані показники поточної платоспроможності ПрАТ «Фірма

«Полтавпиво» за 2020–2022 рр. представлені на рисунку 2.6.

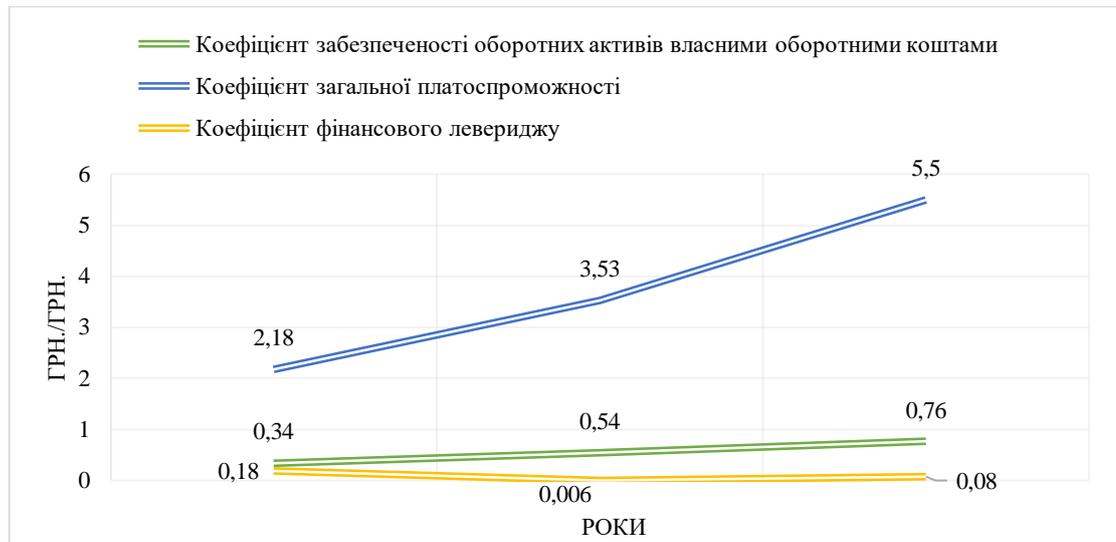

Рис. 2.6. Динаміка показників поточної платоспроможності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020–2022 рр.

За аналізований період можна відзначити, що значення коефіцієнта забезпечення перевищувало нормативне значення, за винятком 2020 року. Це свідчить про достатнє забезпечення оборотних активів власними оборотними коштами, що дозволяє здійснювати активну діяльність навіть у випадку відсутності доступу до позикових коштів або зовнішнього фінансування.

Протягом 2020–2022 років значення коефіцієнта загальної платоспроможності залишалось в межах нормативного значення, що свідчить про наявність достатніх ресурсів оборотних активів для погашення поточних зобов'язань. За весь період дослідження значення коефіцієнта фінансового левериджу значно знизилось, що є позитивним фактором в діяльності підприємства. Зменшення цього показника свідчить про зменшення фінансової залежності підприємства від кредиторів.

Узагальнюючи проведені аналізи, можна зробити висновок, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є фінансово стійким, достатньо ліквідним і здатним задовольнити фінансові потреби за рахунок власних коштів.

2.2. Аналіз величини та динаміки власного оборотного капіталу підприємства

Першим етапом дослідження оборотного капіталу підприємства є аналіз структури оборотних активів підприємства за їх видами. Це дозволяє оцінити основні тенденції у зміні складу оборотних активів та джерел їх фінансування (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки та структури оборотних активів ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво» за 2020 – 2022 роки

Елементи оборотних активів	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотні активи	100 530	58,05	119 283	62,37	18 753	4,32	118,65
1. Запаси	50889	29,39	44 504	23,27	-6 385	-6,12	87,45
2. Дебіторська заборгованість	29358	16,95	36716	19,20	7 358	2,25	125,06
3. Грошові кошти та їх еквіваленти	19035	10,99	37 423	19,57	18 388	8,58	196,60
4. Витрати майбутніх періодів	0	0,00	45	0,02	45	0,02	0
5. Інші оборотні активи	1248	0,72	595	0,31	-653	-0,41	47,68
Елементи оборотних активів	2021 рік		2022 рік		Відхилення (+,-) в		Темп зростання, %
	Сума, тис грн	Питома вага, %	Сума, тис грн	Питома вага, %	сумі, тис грн	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Оборотні активи	119 283	62,37	131510	41,88	12 227	-20,49	110,25
1. Запаси	44 504	23,27	72562	23,11	28 058	-0,16	163,05
2. Дебіторська заборгованість	36716	19,20	40562	12,92	3 846	-6,28	110,47
3. Грошові кошти та їх еквіваленти	37 423	19,57	54493	17,35	17 070	-2,22	145,61
4. Витрати майбутніх періодів	45	0,02	61	0,02	16	0,00	135,56
5. Інші оборотні активи	595	0,31	13	0,00	-582	-0,31	2,18

Зростання оборотних активів відбулося, в першу чергу, за рахунок збільшення грошових коштів на 96,6 % в 2021 році і на 45,61 % в 2022 році. Факторами зростання оборотних коштів у 2021 році виступило збільшення дебіторської заборгованості на 25,06%, а у 2022 році – запасів на 63,05%.

Динаміка оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлено на рисунку 2.7.

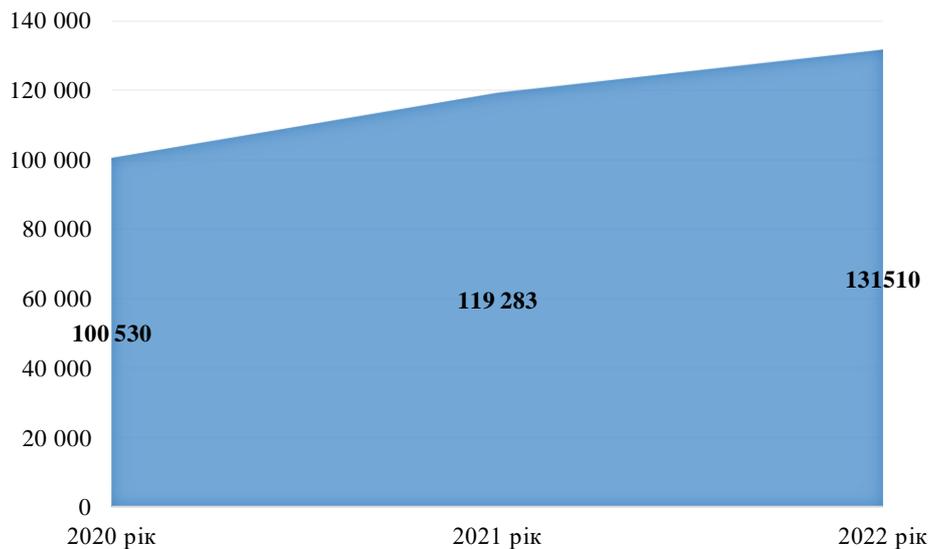

Рис. 2.7. Динаміка оборотних коштів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2017-2019 роки

Грошові кошти є важливою складовою фінансового стану підприємства, оскільки вони забезпечують ліквідність та здатність компанії вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Збільшення суми грошових коштів на рахунках у банку дійсно свідчить про покращення фінансового стану підприємства, оскільки ці ресурси можуть бути використані для різноманітних цілей, включаючи розширення виробництва, інвестування в нові проекти або виплату зобов'язань. Такий рух може сприяти подальшому зміцненню позицій підприємства на ринку та підвищенню його конкурентоспроможності [32].

Збільшення розміру грошових коштів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» вказує на позитивні зміни у фінансовому стані підприємства, підвищення абсолютної ліквідності та активності ведення бізнесу. Зростання обсягів

запасів, хоча й може свідчити про збільшення виробництва та розширення діяльності, але також приносить ризики зменшення оборотності активів та збільшення непродуктивних втрат, таких як псування товарів чи старіння запасів, що може призвести до погіршення ліквідності підприємства.

Збільшення дебіторської заборгованості може вказувати на активність у реалізації продукції, але одночасно збільшує кількість коштів, що застрягли у виробничому процесі, і підвищує ризик утворення безнадійної дебіторської заборгованості. На жаль, інші оборотні активи значно зменшилися, що може сигналізувати про проблеми управління або ефективності використання ресурсів компанії.

Структура та структурна динаміка оборотних коштів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлена на рисунках 2.8 – 2.10.

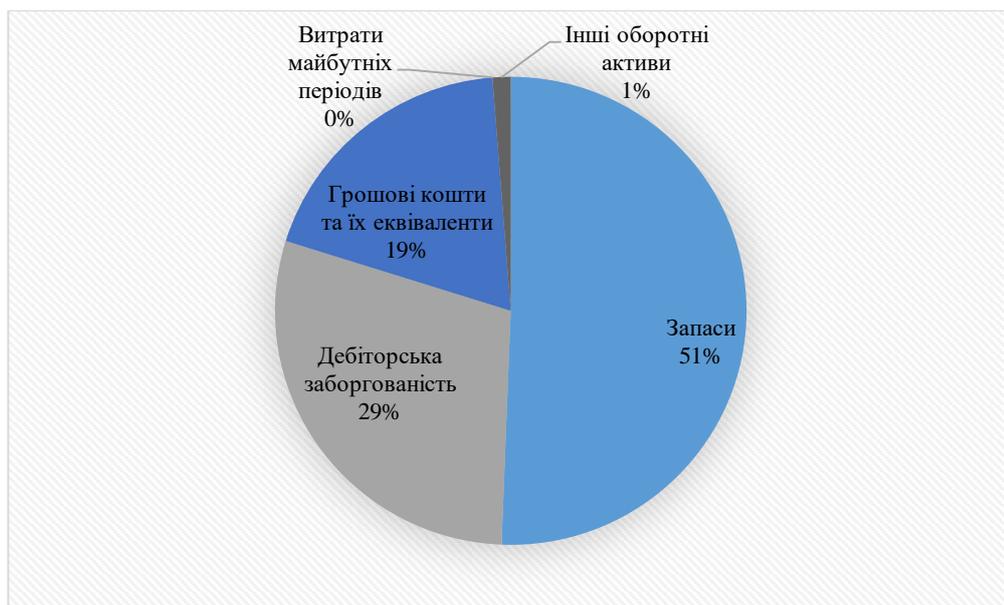

Рис. 2.8. Структура оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020 році

У 2020 році у структурі оборотних активів найбільша питома вага належить запасам, які становлять більше половини загальної величини оборотних активів, та дебіторській заборгованості, що свідчить про високий рівень реалізації продукції.

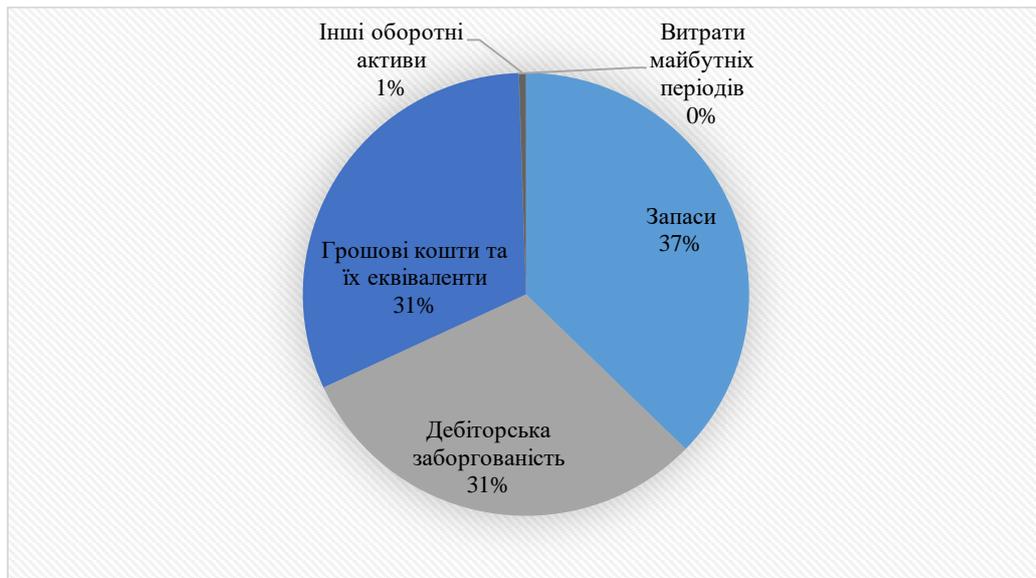

Рис. 2.9. Структура оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2021 році

У 2021 році оборотні активи підприємства складаються з запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів і їх еквівалентів майже у рівних пропорціях. Це є свідчення відносно збалансованої структури оборотних активів.

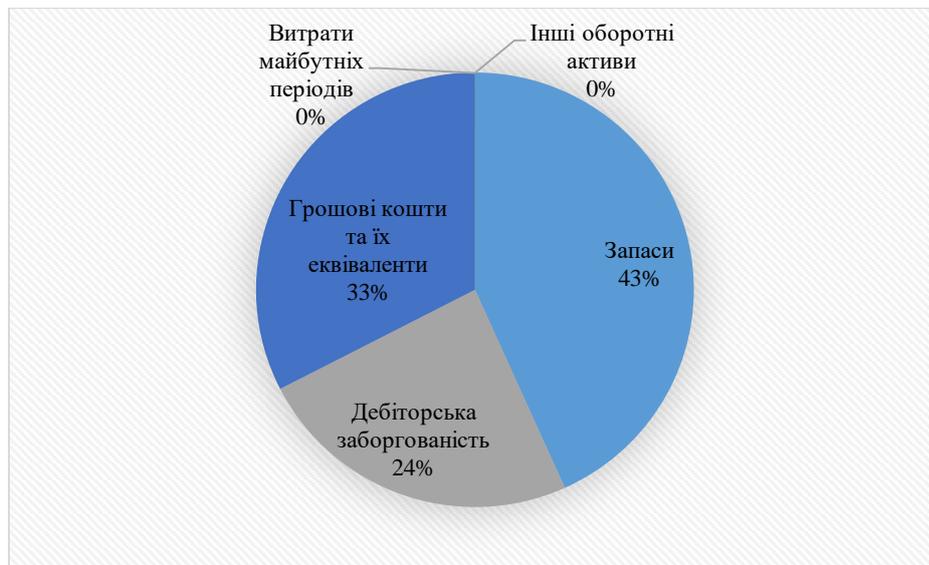

Рис. 2.10. Структура оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році

У 2022 році спостерігається позитивна динаміка щодо зростання питомої ваги грошових коштів та їх еквівалентів у структурі оборотних активів підприємства з одночасним скороченням величини дебіторської заборгованості.

Так, структура активів з низькою заборгованістю та високою часткою грошових коштів може свідчити про позитивні зрушення в маркетинговій політиці підприємства та про переважно грошовий характер розрахунків. Це може вказувати на ефективне управління фінансами, здатність швидко реагувати на зміни у ринкових умовах та вирішувати фінансові зобов'язання.

З іншого боку, структура з високою часткою заборгованості та низькою часткою грошових коштів може свідчити про неблагополучний стан розрахунків з покупцями та іншими дебіторами. Це може бути ознакою недостатньої ліквідності, затримок у погашенні заборгованості або непродуктивного кредитування. Така ситуація може викликати труднощі у вирішенні фінансових зобов'язань та потребу у додатковому фінансуванні [33].

У зв'язку зі значною часткою дебіторської заборгованості у структурі оборотних коштів доцільно порівняти її з кредиторською заборгованістю (рис. 2.11).

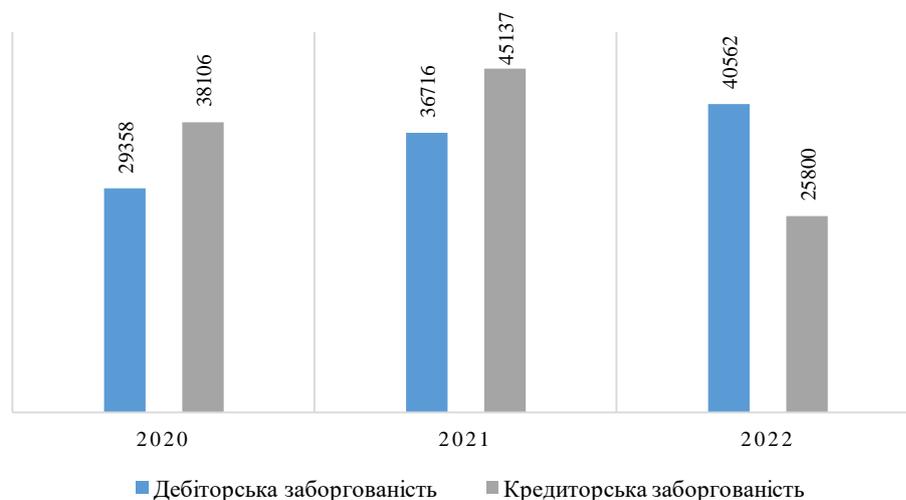

Рис. 2.11. Динаміка співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020 –2022 роки

Таким чином, абсолютне значення вартості дебіторської заборгованості в цілому має тенденцію до зростання. У структурі дебіторської заборгованості за 2020 – 2022 рр. переважала дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги. На кінець 2022 р. її питома вага становила 94,58%.

Якщо дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, це може вказувати на деякі проблеми у фінансовому управлінні підприємства. Збільшення дебіторської заборгованості може вказувати на те, що підприємство має велику кількість несплачених рахунків від покупців, що може призвести до нестачі готівки для погашення власних зобов'язань. Висока дебіторська заборгованість може свідчити про затримки в оплаті рахунків з боку клієнтів, що може поставити підприємство в складну фінансову ситуацію та вплинути на його платоспроможність. Збільшення дебіторської заборгованості може підвищити ризик неплатоспроможності, особливо якщо заборгованість знаходиться у неблагополучних або ризикованих секторах. Велика дебіторська заборгованість може призвести до погіршення фінансових показників, таких як коефіцієнт ліквідності або коефіцієнт оборотності активів. Отже, важливо для підприємства вжити заходів для зменшення дебіторської заборгованості, таких як покращення системи управління видачею кредитів, удосконалення умов оплати та моніторингу розрахунків з клієнтами.

Значні розміри дебіторської заборгованості свідчать про відволікання оборотного капіталу, що може негативно вплинути на діяльність підприємства в майбутньому.

Після аналізу динаміки та структури оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» доцільно визначити величину показника власного оборотного капіталу за моделями, описаними в підпункті 1.1 роботи. Після обчислення величини власного оборотного капіталу за різними моделями, необхідно порівняти отримані значення. Якщо вони відрізняються, слід провести аналіз причин цих різниць та визначити, яка модель краще відображає фінансовий стан та особливості діяльності ПрАТ "Фірма «Полтавпиво». На основі аналізу

можна визначити, яка модель є більш відповідною для оцінки власного оборотного капіталу підприємства і які можливі заходи можуть бути вжиті для оптимізації цього показника.

Власний оборотний капітал за I моделлю:

$$\text{ВОК} = \sum (\text{I p. П}) - \sum (\text{I p. А}), \quad (2.4)$$

$$\text{ВОК}_{2020} = 107396 - 72647 = 34749 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2021} = 137114 - 71960 = 65154 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2022} = 257301 - 182541 = 74760 \text{ тис грн.}$$

Власний оборотний капітал за II моделлю:

$$\text{ВОК} = \sum (\text{II p. А}) - \sum (\text{III p. П}), \quad (2.5)$$

$$\text{ВОК}_{2020} = 100530 - 46093 = 54437 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2021} = 119283 - 53215 = 66068 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2022} = 131510 - 35763 = 95747 \text{ тис грн.}$$

Власний оборотний капітал за III моделлю:

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА} - \text{Збитки} - \text{СП}, \quad (2.6)$$

$$\text{ВОК}_{2020} = 107396 - 72647 = 34749 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2021} = 137114 - 71960 = 65154 \text{ тис грн.}$$

$$\text{ВОК}_{2022} = 257301 - 182541 = 74760 \text{ тис грн.}$$

Оскільки результати розрахунків власного оборотного капіталу за I та III моделлю співпадають, зобразимо графічно величину ВОК за першими двома моделями (рис. 2.12).

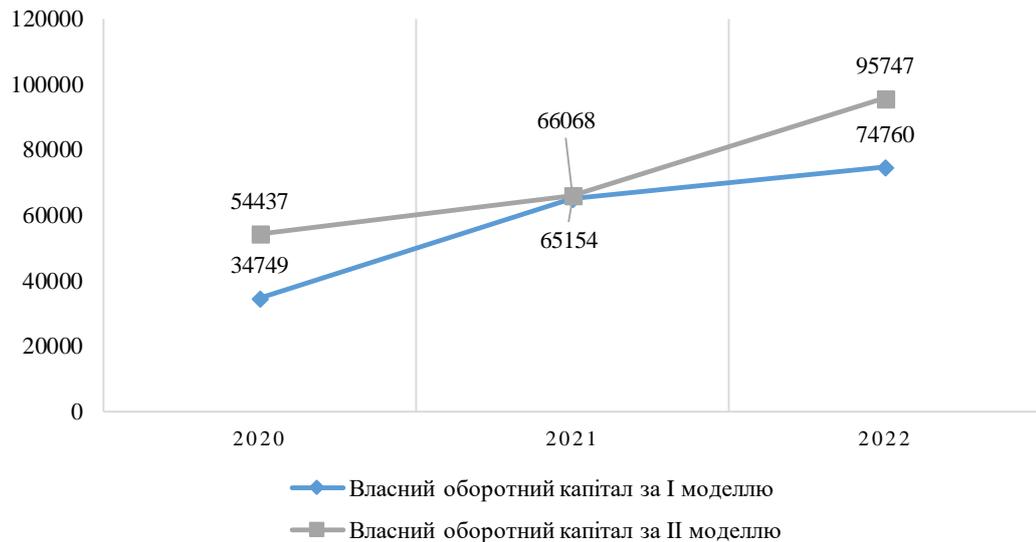

Рис. 2.12. Динаміка власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Таким чином, три моделі показали схожий результат щодо показника власного оборотного капіталу: протягом досліджуваного періоду його величина є додатньою. Найбільш прийнятною для ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є друга модель.

2.3. Оцінювання ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Ефективність використання оборотного капіталу характеризується системою економічних показників, насамперед оборотністю оборотного капіталу.

Оборотність оборотного капіталу відноситься до тривалості операційного циклу з моменту перетворення оборотного капіталу на грошові кошти в запаси до моменту випуску та продажу готової продукції. Оборот грошових коштів закінчується зарахуванням продукту на рахунок. Оборотність оборотних коштів є одним з основних чинників, що визначають прибутковість і розвиток підприємства.

Оборотність оборотного капіталу є важливим показником, який може значно відрізнятися в залежності від галузі економіки та конкретних особливостей підприємства. Машинобудівна галузь, з її тривалим виробничим циклом і значними інвестиціями у виробничі потужності, часто має довший час обороту оборотного капіталу. Це пов'язано зі специфікою виробництва, складністю процесів та необхідністю великих капіталовкладень.

У харчовій та видобувній галузях економіки, де виробництво може бути більш масовим або процеси більш стандартизовані, час обороту оборотного капіталу може бути коротшим. Це може бути викликано більш швидкими оборотами запасів, швидшими термінами реалізації продукції або меншою потребою у великих капіталовкладеннях.

Отже, розуміння та врахування специфіки галузі, в якій діє підприємство, допомагає адаптувати стратегії управління оборотним капіталом для оптимізації фінансових результатів.

Оборотність оборотних коштів характеризується низкою взаємопов'язаних показників: тривалістю оборотності в днях; кількістю оборотів за цей період: рік, півріччя, квартал (коефіцієнт оборотності); кількістю оборотних коштів, задіяних на підприємстві на одиницю продукції (коефіцієнт завантаження).

Так, ефективне використання оборотних активів є ключовим аспектом у функціонуванні підприємства, оскільки вони мають великий вплив на загальну ефективність управління всіма активами підприємства. Це пояснюється тим, що оборотні активи споживаються або змінюються в кожному виробничому циклі і використовуються для забезпечення обороту основних фондів та фондів обігу. Основні фонди беруть участь у процесі виробництва неодноразово і мають триваліший цикл обороту, в той час як оборотні активи зазвичай здійснюють декілька оборотів протягом року. Таким чином, ефективне управління оборотними активами, які обслуговують ці обороти, визначає загальні темпи та ефективність виробництва. Врахування особливостей циклів обороту оборотних та основних фондів є ключовим для

оптимізації управління активами підприємства та досягнення максимальної ефективності виробництва.

Аналіз основних показників ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2021 рр. наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Оцінка ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2021 рр.

№ з/п	Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (поточних активів) (K_{OOA})	3,05	2,67	3,89
2	Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань (поточних активів) (K_{OPZ})	6,83	4,95	6,58
3	Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації (K_{OZ}^B)	6,19	6,15	6,19
4	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (K_{OZB})	8,84	8,66	9,16
5	Коефіцієнт оборотності готової продукції ($K_{OГП}$)	29,72	25,1	39,24
6	Коефіцієнт оборотності грошових засобів ($K_{OГЗ}$)	17,39	10,39	17,83
7	Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість ($K_{вдв.}$)	0,29	0,31	0,34
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (K_{ODZ})	9,63	8,81	9,75
9	Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів (T_{ODZ})	37	41	37
10	Коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості ($K_{ПДЗ}$)	0,89	0,06	0,04
11	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (K_{OKZ})	8,20	5,73	9,29
12	Рентабельність оборотних активів (P)	25,66	22,42	28,7
13	Інтегральний показник ефективності оборотних активів	0,88	0,77	0,92

За отриманими результатами можна зробити висновок про підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства протягом досліджуваного періоду. Всі коефіцієнти оборотності демонструють тенденцію до зростання, що свідчить про підвищення ділової активності

підприємства. Наприклад, зростання коефіцієнта оборотності оборотних активів з 3,09 у 2020 році до 3,89 у 2021 році свідчить про позитивні зрушення в фінансовій діяльності. Це означає, що фінансовий стан підприємства знаходиться на рівні більше задовільного.

Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві також можна вважати задовільним, оскільки термін погашення дебіторської заборгованості не перевищує дозволеного значення (40 – 50 діб) і знаходиться в його межах. Однак, варто звернути увагу на те, що цей показник має тенденцію до збільшення, і в майбутньому може продовжити зростати. Це може вплинути на ділову активність підприємства та його фінансовий стан, тому важливо вчасно вжити заходів для управління цією проблемою.

Збільшення рентабельності оборотних активів на кінець досліджуваного періоду оцінюється позитивно. Цей коефіцієнт повинен мати тенденцію до зростання, яку необхідно підтримувати для забезпечення ефективної діяльності.

Графічна інтерпретація ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2021 рр. представлена на рисунку 2.13.

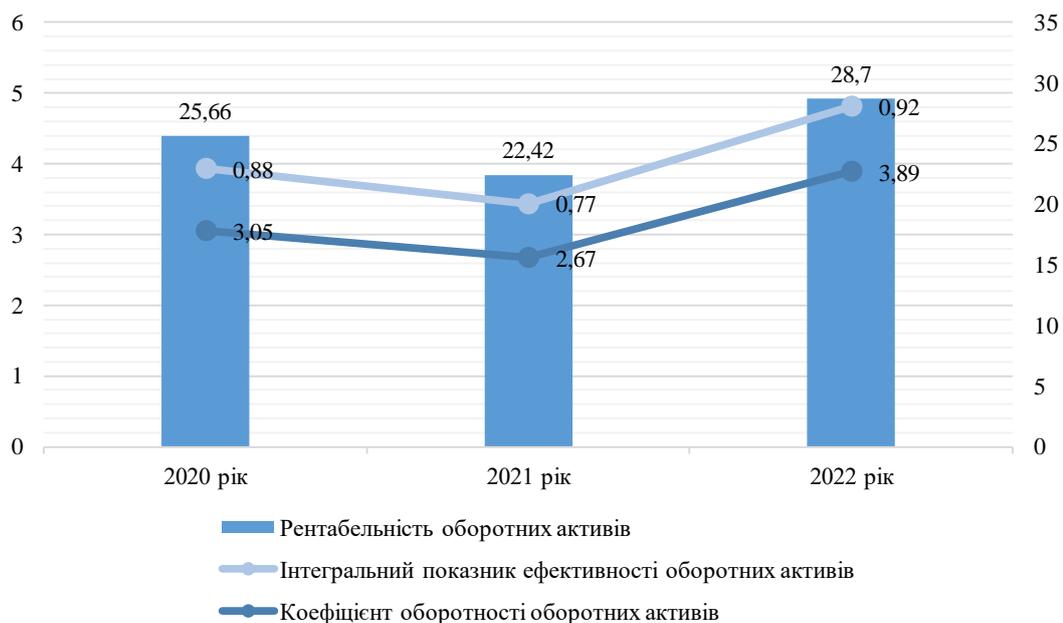

Рис. 2.13. Динаміка показників ефективності використання оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Ефективність використання власного оборотного капіталу характеризує тривалість операційного та фінансового циклу.

Операційний грошовий цикл – це ключовий показник, який відображає ефективність обороту оборотних активів в компанії. Його тривалість визначає, скільки днів потрібно підприємству для того, щоб перетворити запаси на грошові кошти через продаж продукції. Чим коротший операційний цикл, тим більш ефективно працює підприємство, адже це означає, що воно може швидше знову інвестувати зароблені кошти в нові запаси або в інші оборотні активи. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню ділової активності і фінансової стійкості підприємства.

Тривалість операційного циклу визначається за формулою:

$$T_{\text{оц}} = T_{\text{одз}} + T_{\text{оз}}, \quad (2.7)$$

де $T_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу, дні;

$T_{\text{одз}}$ – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, дні;

$T_{\text{оз}}$ – тривалість одного обороту запасів, дні.

Тривалість операційного циклу для ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за досліджуваний період становить:

$$T_{\text{оц}2020} = 37 + 58 = 95 \text{ днів};$$

$$T_{\text{оц}2021} = 41 + 50 = 91 \text{ дні.}$$

$$T_{\text{оц}2022} = 37 + 45 = 82 \text{ днів};$$

Операційний цикл досліджуваного підприємства в цілому показує тенденцію до зниження, а позитивним є зменшення тривалості операційного циклу. Це вказує на підвищення ефективності діяльності підприємства і його ділової активності.

Додатковим значенням до показника тривалості операційного циклу є кількість операційних циклів, що відбуваються на підприємстві за певний період часу (рік, квартал, місяць). Кількість експлуатаційних циклів за період розраховується за формулою:

$$K_{\text{оц}} = \frac{T}{T_{\text{оц}}} \quad (2.8)$$

де $K_{\text{оц}}$ – кількість операційних циклів за певний період;

$T_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу;

T – тривалість аналізованого періоду, дні.

Розрахуємо кількість операційних циклів для аналізованого підприємства:

$$K_{\text{оц}2020} = 360 / 95 = 4$$

$$K_{\text{оц}2021} = 360 / 91 = 4$$

$$K_{\text{оц}2022} = 360 / 82 = 4$$

Фінансовий цикл – це період часу, протягом якого власний оборотний капітал здійснює один оборот. Фінансовий цикл починається з оплати закуплених у постачальників матеріалів (погашення зобов'язань) і закінчується отриманням грошей від клієнтів за відвантажену продукцію (погашення дебіторської заборгованості). Фінансовий цикл починається після закінчення періоду оборотності зобов'язань. Тривалість фінансового циклу коротша за тривалість операційного циклу на величину періоду оборотності зобов'язань з урахуванням періоду обороту авансів.

Тривалість фінансового циклу розраховується як сума періоду обороту (погашення) дебіторської заборгованості та товарно-матеріальних запасів за вирахуванням періоду обороту кредиторської заборгованості.

$$K_{\text{фц}} = T_{\text{оц}} - T_{\text{окз}}, \quad (2.9)$$

де $K_{\text{фц}}$ – тривалість фінансового циклу, дні;

$T_{\text{оц}}$ – тривалість операційного циклу, дні;

$T_{\text{окз}}$ – тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості, дні.

Позитивною динамікою є скорочення показника. Для визначення поточного стану компанії необхідно порівняти період фінансового циклу з

конкурентами. Однак, якщо значення показника є нижчим нуля, то це говорить про проблеми з ліквідністю. Компанія залучає великі суми кредиторської заборгованості, що може мати негативні довгострокові наслідки.

Розрахунок фінансового циклу представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Періоди обороту поточних активів і зобов'язань

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн	293 278	323 013	664775
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗГ), тис. грн.	26335	34725	40562
Запаси (З), тис. грн.	50889	44504	72562
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗТ), тис. грн.	31839	18562	25800
Період обороту, дні:			
Дебіторської заборгованості	37	41	37
Запасів	58	50	40
Кредиторської заборгованості	43	63	39
Фінансовий цикл (п. 2 + п. 3 - п. 4)	52	28	38

Для підприємств позитивним є прискорення оборотності оборотних активів, так як це вказує на ефективність використання ресурсів підприємства. Результатом діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є прискорення оборотності оборотних активів, що є позитивною тенденцією.

Пивна галузь займає більшу частину всієї переробної промисловості України. Це приносить значний прибуток не тільки інвесторам і безпосереднім виробникам, а й державі. Зрештою, пивоварні є великими платниками податків, а також, з огляду на специфіку продукції, місцевих податків. Сьогодні ринок пива є одним із споживчих ринків України, що найбільш динамічно розвивається.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є одним з потужних гравців у галузі пивоваріння і має перспективи для подальшого розвитку. З широким асортиментом продукції, який постійно розширюється, компанія відповідає

потребам різних сегментів ринку. Зараз вона пропонує 25 видів пива та 14 видів безалкогольних напоїв, що дозволяє привертати різноманітні аудиторії споживачів. Основними ринками збуту для компанії є центральний, східний і південний регіони України, що свідчить про широкий охоплення внутрішнього ринку. Крім того, продукція експортується, що вказує на готовність компанії працювати на міжнародному ринку. Завдяки широкій географії збуту в 23 областях України та експортним можливостям, ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має потенціал для стабільного зростання та утримання свого лідерства у галузі.

Фінансово-економічна характеристика підприємства дозволяє окреслити наступні аспекти. Протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка зростання валюти балансу. Показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підтверджують покращення фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Збільшення власного капіталу разом із зменшенням довгострокових зобов'язань свідчить про зміцнення фінансової стійкості та зниження ризику неплатоспроможності. Розрахунок ключових коефіцієнтів підтверджує, що компанія є фінансово стійкою, має достатню ліквідність та може забезпечити свої фінансові потреби за рахунок власних ресурсів. Однак значний обсяг дебіторської заборгованості може вказувати на ризик відволікання оборотного капіталу, що може негативно вплинути на діяльність підприємства у майбутньому. Аналіз оборотності оборотних активів свідчить про позитивну тенденцію вивільнення коштів з обороту, що свідчить про прискорення оборотності оборотних активів і сприяє підвищенню ділової активності підприємства.

За результатами розрахунків власного оборотного капіталу за досліджуваній період є його величина є додатною, що свідчить про те, що підприємство має достатні оборотні кошти для забезпечення своєї діяльності. Більш того, щорічне збільшення його величини вказує на те, що підприємство ефективно управляє своїми ресурсами і може забезпечити свої потреби у фінансах в майбутньому.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ВЛАСНОГО ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ФІРМА
«ПОЛТАВПИВО»

3.1. Оптимізація структури власного оборотного капіталу підприємства за критерієм мінімізації вартості

В сучасному динамічному бізнес-середовищі суб'єкти господарювання мають виважено підходити до формування капіталу, як основного, так і оборотного. Від оптимальності структури капіталу та ефективності його використання залежить успішність функціонування підприємства. Для здійснення своєї діяльності компанія самостійно формує та використовує різні види оборотного капіталу. Це включає визначення оптимального розміру та структури оборотних коштів, а також обсягів і джерел їх фінансування, які можуть бути як власними, так і позиковими. Оскільки кожне джерело фінансування має свою вартість, у ринкових умовах компанія прагне мінімізувати витрати через ефективне управління структурою фінансування оборотного капіталу. Це дозволяє зменшити витрати на залучення коштів і підвищити загальну фінансову ефективність підприємства.

Оптимальна структура капіталу підприємства залежить від багатьох факторів, включаючи галузь, у якій працює підприємство, його розмір, стадію розвитку, економічне середовище та ризики, з якими воно стикається. Однак, деякі загальні принципи можуть бути корисними для визначення оптимальної структури капіталу.

По-перше, необхідно забезпечити баланс між власним та позиковим капіталом. Власний капітал забезпечує фінансову стійкість і зменшує ризик неплатоспроможності. Збільшення частки власного капіталу зменшує ризики, пов'язані з кредитами, але може обмежити можливості для зростання через обмеженість власних ресурсів. Позиковий капітал дозволяє швидко залучати

додаткові кошти для розширення бізнесу. Використання позикових коштів може збільшити рентабельність власного капіталу (ефект фінансового левериджу), але також підвищує ризик, оскільки підприємство зобов'язане виплачувати проценти незалежно від прибутків.

По-друге, при формуванні структури капіталу необхідно враховувати необхідність її спрямування на забезпечення фінансової стійкості. Підприємство повинно підтримувати достатній рівень ліквідності, щоб бути спроможним виконувати свої зобов'язання у короткостроковій перспективі. Високий рівень заборгованості може призвести до проблем із ліквідністю, особливо в умовах економічної нестабільності.

По-третє, при формуванні оптимальної структури капіталу слід враховувати галузеві особливості. У різних галузях оптимальна структура капіталу може суттєво відрізнятися. Наприклад, компанії в галузі важкої промисловості часто мають вищий рівень заборгованості порівняно з підприємствами у сфері високих технологій або послуг.

По-четверте, на структуру капіталу безперечно впливає рівень ризиковості бізнесу. Компанії з високим рівнем операційного ризику (наприклад, висока мінливість доходів) повинні прагнути до меншої заборгованості, щоб уникнути додаткових фінансових ризиків. Стабільні підприємства з передбачуваними доходами можуть дозволити собі більшу частку позикового капіталу.

Загалом, оптимальна структура капіталу – це та, яка забезпечує підприємству максимальну рентабельність при мінімальному рівні ризику і витрат на фінансування. Регулярний аналіз і коригування структури капіталу у відповідь на зміни в ринкових умовах і внутрішньому стані підприємства є ключовими для досягнення фінансової стабільності і стійкого зростання.

В умовах економічного розвитку суб'єкти підприємництва повинні дуже ретельно визначати засоби та джерела залучення коштів для підприємницької діяльності. Це питання стає ще більш актуальним у світлі кризових явищ в Україні. З цієї причини компанії необхідно визначити склад і структуру свого

оборотного капіталу, щоб визначити оптимальні потреби для його подальшого ефективного функціонування. Цього можна досягти тільки шляхом визначення відповідних джерел фінансування та підтримання певних співвідношень у їх використанні [40].

Джерелом власного оборотного капіталу підприємства може бути власний капітал і, прирівняне до власного оборотного капіталу, забезпечення наступних виплат і цільового фінансування.

Так, дефіцит власного оборотного капіталу підприємства, чистий відтік капіталу та складність залучення додаткових коштів за рахунок кредитних ресурсів можуть призвести до зниження обсягів валового нагромадження капіталу. Таким чином, важливим напрямом антикризового управління суб'єктами підприємництва є побудова економічного механізму управління ефективним формуванням та ефективним використанням обігових коштів підприємства в умовах їхнього дефіциту, що ґрунтується на реалізації таких дій:

1. Проведення всебічного аналізу сучасного стану ефективності формування та використання оборотних коштів:

- аналіз поточної структури та динаміки оборотних коштів;
- виявлення сильних і слабких сторін у використанні оборотних коштів;
- ідентифікація можливих резервів для підвищення ефективності управління оборотними коштами;

2. Формування системи управління оборотними коштами на трьох рівнях – стратегічному, поточному та оперативному:

- стратегічний рівень передбачає визначення довгострокових цілей та напрямків управління оборотними коштами, прогнозування фінансових потреб і ризиків;

- поточний рівень передбачає управління оборотними коштами на середньострокову перспективу, планування закупівель, виробництва та продажів, підтримка оптимального рівня запасів і дебіторської заборгованості;

– оперативний рівень передбачає щоденний контроль і управління грошовими потоками, забезпечення своєчасних платежів, управління касовими залишками.

3. Впровадження ефективного механізму управління оборотними коштами в умовах їх дефіциту:

– використання методів прогнозування змін тенденцій у фінансовій діяльності;

– розробка імітаційної моделі багатоваріантного процесу управління оборотними коштами;

– розробка алгоритму оцінки ефективності управління товарно-матеріальними ресурсами, нормування в умовах дефіциту.

4. Забезпечення високої фінансової дисципліни постачальників, дебіторів та персоналу торговельного підприємства:

– впровадження принципу бюджетування для контролю та планування фінансових потоків;

– встановлення чітких правил і процедур для постачальників і дебіторів щодо термінів оплати та виконання фінансових зобов'язань;

– підвищення відповідальності персоналу за дотримання фінансової дисципліни.

5. Здійснення контролю та моніторингу за ефективністю управління оборотними коштами:

– регулярний аналіз і оцінка ключових показників ефективності управління оборотними коштами;

– виявлення відхилень від планових показників та оперативне реагування на них;

– використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів контролю та моніторингу[41, 42].

Реалізація цих заходів дозволить підприємству ефективно управляти своїми оборотними коштами, знижуючи ризики дефіциту фінансових ресурсів і забезпечуючи стабільний розвиток та зростання.

Таким чином ефективність формування та використання оборотного капіталу на підприємствах багато в чому залежить від організації процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, тобто від удосконалення системи управління.

Управління оборотним капіталом має здійснюватися з урахуванням наступних чинників.

1. Перспективи розвитку господарської діяльності підприємства: аналіз поточних і майбутніх ринкових умов; оцінка можливих змін в попиті на продукцію; визначення стратегічних цілей і напрямків розвитку.

2. Відповідність об'єму сформованого оборотного капіталу об'єму сформованих оборотних активів: забезпечення збалансованості між обсягом оборотних коштів і необхідними активами; підтримка оптимального рівня запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів.

3. Досягнення оптимальної структури джерел формування оборотного капіталу з позиції ефективності його функціонування: оцінка вартості різних джерел фінансування; визначення оптимального співвідношення між власними та позиковими коштами; забезпечення гнучкості у виборі джерел фінансування.

4. Мінімізація витрат по формуванню оборотного капіталу з різних джерел, тобто мінімізація його середньозваженої вартості: вибір найбільш економічно вигідних джерел фінансування; оптимізація умов кредитування та управління борговими зобов'язаннями; постійний моніторинг ринкових умов для коригування вартості капіталу.

5. Забезпечення оптимальної структури оборотного капіталу за напрямками вкладення з позиції ефективності його використання: аналіз і оптимізація розподілу оборотних коштів між різними активами; оцінка прибутковості та ризиків інвестицій в різні види оборотних активів; підтримка оптимального рівня ліквідності.

6. Ефективний контроль за формуванням та використанням оборотного капіталу: впровадження системи регулярного моніторингу і звітності;

використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації контролю; проведення аудиту і внутрішнього контролю для своєчасного виявлення та усунення проблем.

Система управління оборотним капіталом підприємств виконує чотири функції: регулятивну (забезпечує визначення потреби в обігових коштах і виконання угод між суб'єктами фінансово-кредитної системи); інвестиції (забезпечує вкладення коштів у продуктивний обіговий капітал і ресурси обігу); заощадження (проміжна функція між інвестуванням та страхуванням, яка забезпечує нагромадження фінансових ресурсів) та страхування (формує різноманітні резерви, підвищує стійкість відносно непередбачуваних змін в обігових активах) (рис. 3.1).

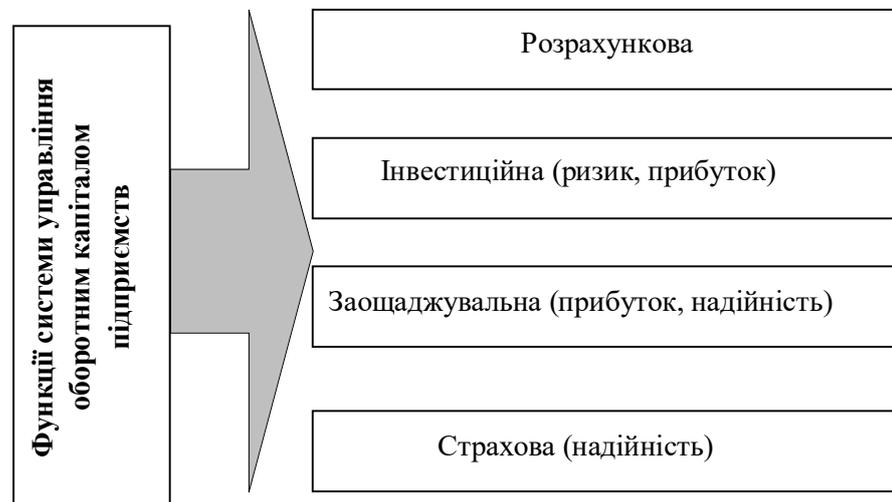

Рис. 3.1. Функції системи управління оборотним капіталом підприємств

Реалізація кожної з цих функцій досягається в процесі розроблення спеціальної фінансової політики формування поточної діяльності підприємства.

Система управління обіговим капіталом має забезпечувати можливість, зокрема: визначати загальну потребу в обіговому капіталі та джерела його формування; аналіз формування та використання обігового капіталу; оптимізація його структури з точки зору напрямів інвестування та джерел навчання; здійснює контроль за формуванням та використанням обігового

капіталу. На основі етапів процесу оптимізації капіталу, які виділяє І.О. Бланк [43, с. 443] і наведені на рисунку 3.2, зосередимо увагу на етапах процесу оптимізації структури оборотного капіталу підприємства.

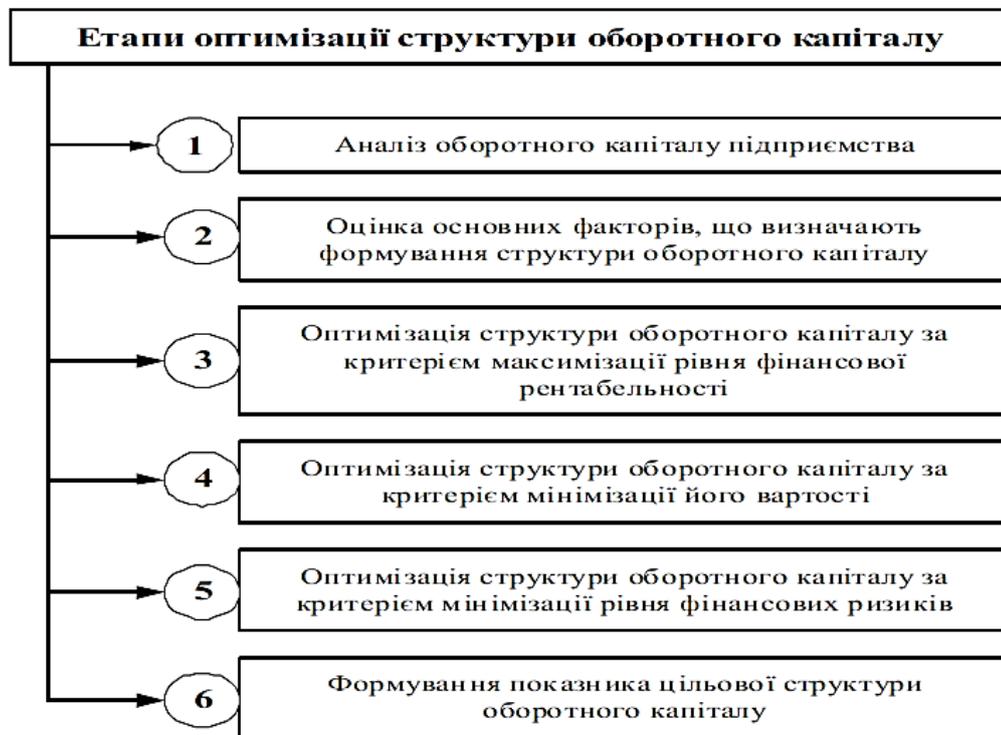

Рис. 3.2. Алгоритм процесу оптимізації структури власного оборотного капіталу підприємства

На першому етапі проводиться аналіз оборотного капіталу підприємства. Основною метою цього етапу є виявлення динаміки обсягу і складу оборотного капіталу в періоді, що передує плановому, та їх впливу на фінансову стійкість і ефективність використання оборотного капіталу.

На першій стадії аналізу розглядається динаміка загальної величини і основних структурних елементів оборотного капіталу в порівнянні з динамікою виробництва і реалізації продукції; визначається співвідношення між власним капіталом та фінансовою заборгованістю, що направлені на фінансування потреби в оборотному капіталі; у складі позиченого оборотного капіталу аналізується співвідношення довгострокової і короткострокової фінансової заборгованості, що направлені на покриття потреби в оборотному

капіталі; визначаються величини простроченої та безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості, вивчаються і аналізуються причини їх виникнення.

На другій стадії аналізу розглядається система коефіцієнтів фінансової стійкості та ліквідності підприємства, що визначається структурою його оборотного капіталу. В процесі проведення такого аналізу розраховуються та аналізуються наступні коефіцієнти: коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів; коефіцієнт маневреності власного капіталу; стабільність структури оборотного капіталу; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт швидкої ліквідності. Отримані результати дають змогу оцінити ступінь мобільності власного капіталу; визначити рівень самозабезпеченості підприємства; оцінити можливості підприємства щодо погашення кредиторської заборгованості; виміряти загальну ліквідність [44, с. 226].

На третій стадії аналізу оцінюється ефективність використання оборотного капіталу та його елементів. У процесі проведення такого аналізу розраховуються і розглядаються в динаміці наступні основні показники: тривалість одного обороту оборотного капіталу, рентабельність оборотного капіталу, рентабельність власного оборотного капіталу, коефіцієнт завантаження оборотного капіталу, коефіцієнт оборотності оборотного капіталу. Ці розрахунки дозволять визначити ефективність використання оборотного капіталу; вивільнення з обороту частини оборотного капіталу; його рівень рентабельності; обсягом чистої виручки, що припадає на 1 грн. оборотного капіталу.

На другому етапі здійснюється оцінка основних факторів, що впливають на формування структури оборотного капіталу. Практика показує, що не існує єдиних рекомендацій ефективного співвідношення власного і позиченого оборотного капіталу не тільки для однотипних підприємств, але навіть для одного підприємства на різних стадіях його розвитку і при різній кон'юктурі товарного і фінансового ринків. Разом з тим, існує низка суб'єктивних і

об'єктивних факторів, врахування яких дозволяє цілеспрямовано формувати структуру оборотного капіталу, забезпечуючи умови найбільш ефективного його використання на кожному конкретному підприємстві.

Аналіз наукових джерел дозволяє виділити наступні основні фактори, що впливають на управління оборотним капіталом:

1) галузеві особливості операційної діяльності підприємства (специфіка виробничих процесів, вимоги до запасів і матеріалів, сезонні коливання попиту та пропозиції);

2) кон'юнктура товарного ринку (поточні тенденції та зміни на ринку; конкурентна ситуація; вплив економічних циклів на попит);

3) стадія життєвого циклу підприємства (етап розвитку компанії (заснування, зростання, зрілість, спад); відповідні стратегічні цілі та задачі на кожному етапі);

4) кон'юнктура фінансового ринку (доступність та вартість фінансових ресурсів; коливання процентних ставок; інвестиційний клімат);

5) рівень рентабельності операційної діяльності (ефективність управління витратами; прибутковість основної діяльності; способи підвищення рентабельності);

6) коефіцієнт операційного левериджу (вплив постійних витрат на операційний прибуток; ризик і потенціал збільшення доходів при зростанні обсягу продажів);

7) відношення кредиторів до підприємства (рівень довіри з боку кредиторів; умови кредитування та їх дотримання; кредитна історія підприємства);

8) рівень оподаткування прибутку (вплив податкових ставок на чистий прибуток; можливості оптимізації податкових платежів);

9) фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства (ставлення до ризику та інвестицій; пріоритети в управлінні фінансами; політика розподілу прибутку);

10) рівень концентрації власного капіталу (частка власного капіталу в

загальній структурі капіталу; вплив концентрації капіталу на стабільність і незалежність підприємства) [44, с. 446].

Ці фактори повинні враховуватися при прийнятті рішень щодо формування та управління оборотним капіталом підприємства. Із врахуванням цих факторів управління структурою оборотного капіталу на підприємстві зводиться до:

1) встановлення оптимальних для підприємства пропорцій використання власного і позичкового капіталу;

2) забезпечення залучення на підприємстві необхідних видів та обсягів оборотного капіталу для досягнення розрахункових показників його структури.

Третій етап передбачає оптимізацію структури оборотного капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності оборотного капіталу. Для розрахунку оптимальної структури оборотного капіталу за цим методом використовується механізм ефекту фінансового важеля для фінансування потреби в оборотному капіталі [45, с. 366].

На четвертому етапі проводиться оптимізація структури оборотного капіталу за критерієм мінімізації його вартості. В основу цього процесу оптимізації покладено попередню оцінку вартості власного і позиченого оборотного капіталу за різних випадків його залучення та виконання багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

У ринковій економіці форма власності акціями переважає над рештою і має деякі особливості формування її фінансових ресурсів, закладених у їхній структурі. Існує три основні джерела: акціонерний капітал, фонди акціонерного капіталу та нерозподілений прибуток.

Тому фінансування господарської діяльності акціонерних товариств із зовнішніх джерел (зовнішнє фінансування) відбувається за рахунок позик і випуску облігацій підприємства. Це дає змогу розв'язати суперечності між акціонерами та менеджментом з приводу неоднозначного ставлення до форми власності. У відповідності до думки автора [46], виділяють три основні

причини, що породжують такі протиріччя

1. Керівники підприємств можуть намагатися збільшити свою частку в доходах компанії за рахунок витрат, пов'язаних з виконанням ними своїх обов'язків, таких як витрати на відрядження, представницькі витрати, високі рівні заробітної плати тощо. Це може суперечити інтересам акціонерів.

2. Керівники, вкладаючи свою працю в підприємство, більш безпосередньо відчують зміни в доходності, на відміну від акціонерів, які можуть легко диверсифікувати свої інвестиції. Через це керівники можуть схилитися до вибору менш ризикових, але менш прибуткових проектів, що не завжди відповідає очікуванням акціонерів щодо збільшення дивідендів.

3. Оскільки керівники обмежені термінами своїх контрактів, вони часто віддають перевагу короткостроковим проектам, що може шкодити довгостроковій стратегії розвитку підприємства [46].

Іншим видом фінансування є внутрішнє фінансування, яке здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку та фондів власних коштів. Наявність достатнього обсягу власних коштів може забезпечити розвиток підприємства і свідчити про наміри акціонерів розподіляти ризики, пов'язані з діяльністю підприємства. Високий рівень внутрішнього фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів позитивно впливає на розподіл відносин між різними суб'єктами господарювання [47, с. 92].

Величина власного оборотного капіталу на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має додатне значення і протягом досліджуваного періоду на підприємстві спостерігається збільшення величини власного оборотного капіталу. Це є позитивним моментом і свідчить про можливість забезпечення безперебійної діяльності товариства в майбутньому. Водночас, враховуючи нестабільні умови в Україні, кризу в усіх галузях національної економіки доцільно провести розрахунок оптимальної структури джерел формування оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за критерієм мінімізації їх вартості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Середньозважена вартість оборотного капіталу при різній його
структурі

№ п/п	Показники	Роки		
		2022	Варіант 2	Варіант 3
1	2	3	4	5
1	Загальна потреба в оборотному капіталі, %	100,0	100,0	100,0
2	Варіанти структури оборотного капіталу, %			
	а) власний (акціонерний) оборотний капітал;	82	50	90
	б) залучений оборотний капітал (короткостроковий кредит)	18	50	10
3	Прогнозний рівень дивідендних виплат, %	3,0	3,0	3,0
4	Ставка відсотка за короткостроковий кредит, %	9	9	9
5	Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,18	0,18	0,18
6	Податковий коректор (ряд. 1 – ряд. 5)	0,82	0,82	0,82
7	Рівень ставки відсотка за кредит з врахуванням податкового коректора (ряд. 4 * ряд. 6)	7,38	7,38	7,38
8	Вартість складових частин оборотного капіталу, %:			
	а) власної частини оборотного капіталу (ряд. 2а * ряд. 3 / 100);	2,46	1,5	2,7
	б) залученої частини оборотного капіталу (ряд. 2б * ряд. 7 / 100)	1,33	3,69	0,74
9	Середньозважена вартість капіталу, % (ряд. 8а + ряд 8б)	3,79	5,19	3,44

Як видно з наведених розрахунків, мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу досягається при співвідношенні власного і залученого капіталу 90% : 10%. Така структура оборотного капіталу підприємства дозволяє максимізувати його реальну ринкову вартість за умови, що інші фактори залишаються сталими. Водночас, структура капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на кінець 2022 року є максимально наближеною до оптимальної.

На п'ятому етапі проводиться оптимізація структури оборотного капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Цей метод оптимізації структури оборотного капіталу пов'язаний з процесом науково-обґрунтованого вибору джерел фінансування різноманітних складових частин оборотних активів. З цією метою І. О. Бланк [43, с. 455] пропонує поділяти оборотні активи підприємства на дві групи:

1) постійна частина оборотних активів – являє собою постійну частину їх загального розміру, яка не залежить від сезонних та інших коливань обсягів оперативної діяльності і не пов'язана з формуванням резервів сезонного зберігання, дострокового постачання та цільового призначення. Іншими словами, вважається стабільний мінімум оборотних коштів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності;

2) змінна частина оборотних активів – являє собою змінну частину їх загального розміру, що пов'язано із сезонним збільшенням обсягу реалізації продукції, необхідністю формування в певні періоди діяльності підприємства запасів для сезонного зберігання, дострокового постачання і цільового призначення. У складі цієї змінної частини оборотних активів виділяють максимальну і середню потребу в них.

В теорії і практиці існують три підходи до фінансування двох груп оборотних активів підприємства: консервативний, помірний і агресивний підхід. Консервативний підхід передбачає використання в основному довгострокових джерел фінансування для покриття як постійних, так і змінних потреб в оборотних активах. Це забезпечує високу стабільність і низький ризик, але може призвести до недоотримання прибутку через високу вартість довгострокових джерел фінансування. Помірний підхід передбачає збалансоване використання довгострокових і короткострокових джерел фінансування. Постійні оборотні активи фінансуються за рахунок довгострокових джерел, а змінні потреби – за рахунок короткострокових джерел. Це дозволяє підтримувати оптимальний баланс між стабільністю і вартістю фінансування. Агресивний підхід передбачає використання

переважно короткострокових джерел фінансування для покриття як постійних, так і змінних потреб в оборотних активах. Це може призвести до вищого прибутку завдяки нижчій вартості короткострокового фінансування, але супроводжується підвищеним ризиком через можливу нестачу ліквідності.

Графічно описані підходи до фінансування оборотних активів наведено на рисунку 3.3.

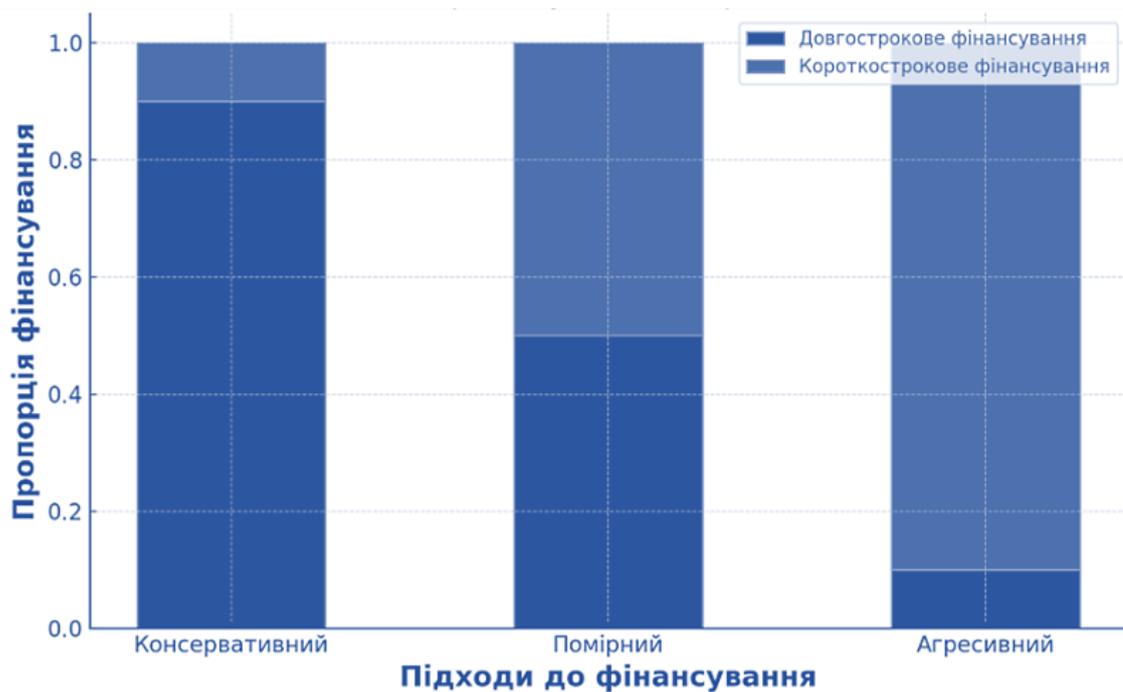

Рис. 3.3. Підходи до фінансування оборотних активів

Консервативний підхід характеризується високою часткою довгострокового фінансування (90%) і низькою часткою короткострокового фінансування (10%). Помірний підхід передбачає рівні частки як довгострокового (50%), так і короткострокового (50%) фінансування. Агресивний підхід має низьку частку довгострокового фінансування (10%) і високу частку короткострокового фінансування (90%).

Це відображає різні стратегії управління фінансуванням оборотних активів, де консервативний підхід забезпечує більше стабільності, а агресивний – більше ризику та потенційно вищу прибутковість.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» застосовує помірний підхід, оскільки на кінець 2022 року частка довгострокового фінансування становила 37%, а короткострокового – 63%.

Шостий і останній етап процесу оптимізації – це формування показника цільової структури оборотного капіталу. Для того щоб визначити оптимальну структуру оборотного капіталу, яка б максимізувала рівень фінансової рентабельності оборотного капіталу і мінімізувала рівень фінансових ризиків, потрібно вибрати таке співвідношення із оптимальних структур, яке б давало високий рівень фінансової рентабельності й низький рівень фінансового ризику. В процесі цього вибору враховуються раніше описані фактори, що характеризують індивідуальні особливості діяльності конкретного підприємства [48].

Таким чином, розмір обігових коштів підприємства має постійно наближатися до оптимального, тобто задовольняти його потреби та можливості. Враховуючи нестабільність бізнес-середовища доцільно обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

3.2. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Для здійснення ефективного управління оборотними коштами підприємства вітчизняною практикою вироблено ряд заходів, які сприяють підвищенню ефективності використання оборотних коштів, а саме:

- 1) оптимізація розміру грошових коштів – означає збалансоване управління грошовим потоком, щоб мати достатньо готівки для оплати поточних зобов'язань, але не зберігати занадто багато грошей без інвестування. Це допомагає підтримувати платоспроможність і отримувати прибуток від інвестицій;

- 2) оптимізація структури і складу оборотних активів – включає управління запасами, дебіторською заборгованістю та кредиторською заборгованістю, щоб зменшити час обертання активів і покращити ліквідність;
- 3) оптимізація структури товарів – означає концентрацію на виробництві та продажі товарів з високою рентабельністю, що підвищує прибутковість підприємства;
- 4) оптимізація запасів – включає планування запасів на підставі попиту, оптимізацію розміру замовлень та контроль за їхнім обігом, щоб уникнути зайвих запасів і зв'язаних з ними витрат.
- 5) оптимізація дебіторської заборгованості – включає ефективний контроль за розрахунками з клієнтами та уникнення прострочених платежів, що може покращити ліквідність підприємства.
- 6) скорочення тривалості фінансового циклу – важливо для зменшення часу обороту коштів, що може зменшити потребу в робочому капіталі та збільшити прибутковість;
- 7) підвищення рентабельності – включає раціональне інвестування в поточні фінансові інструменти для отримання додаткового доходу [49, с. 230-239].

Ефективне використання власного оборотного капіталу є критичним для успіху будь-якої компанії. Оборотний капітал містить у своєму складі грошові ресурси, які компанія витрачає на щоденну операційну діяльність, такі як оплата постачальникам, заробітна плата працівникам та інші поточні витрати. Оптимізація власного оборотного капіталу дозволяє підприємствам зберігати оптимальний баланс між ліквідністю та рентабельністю. Підприємства можуть ігнорувати управління оборотним капіталом у періоди прибутковості та доступності фінансових ресурсів. Однак оптимізація цього процесу може стати ключовим фактором для забезпечення стійкості та розвитку компанії у майбутньому.

Підприємства, які активно працюють над оптимізацією власного оборотного капіталу, можуть мати перевагу у важкі періоди або під час

несподіваних фінансових викликів. Це допомагає забезпечити стійкість операцій та більш ефективне використання ресурсів компанії, що в свою чергу сприяє створенню додаткової вартості для компанії та її акціонерів (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Порівняльна модель фінансування власного оборотного капіталу до та після оптимізації

Підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу є важливим для фінансової стійкості та розвитку компанії. Вивільнення додаткових коштів, які можна використати на погашення боргу, виплату дивідендів або фінансування нових напрямів, може значно покращити фінансовий стан підприємства. Оптимізація власного оборотного капіталу дійсно може бути складною задачею, оскільки вона вимагає аналізу різних аспектів бізнесу та управління різними процесами. Наведені категорії – закупівля, реалізація та управління запасами – є ключовими аспектами, які варто розглядати при оптимізації оборотного капіталу.

Наприклад, управління закупівлями може включати стратегії для збільшення терміну оплати постачальникам, щоб збільшити ліквідність компанії. Крім того, управління запасами може включати ефективну організацію запасів та розробку оптимальних стратегій для їх управління з метою зменшення зайвих витрат та оптимізації оборотності (рис. 3.5).

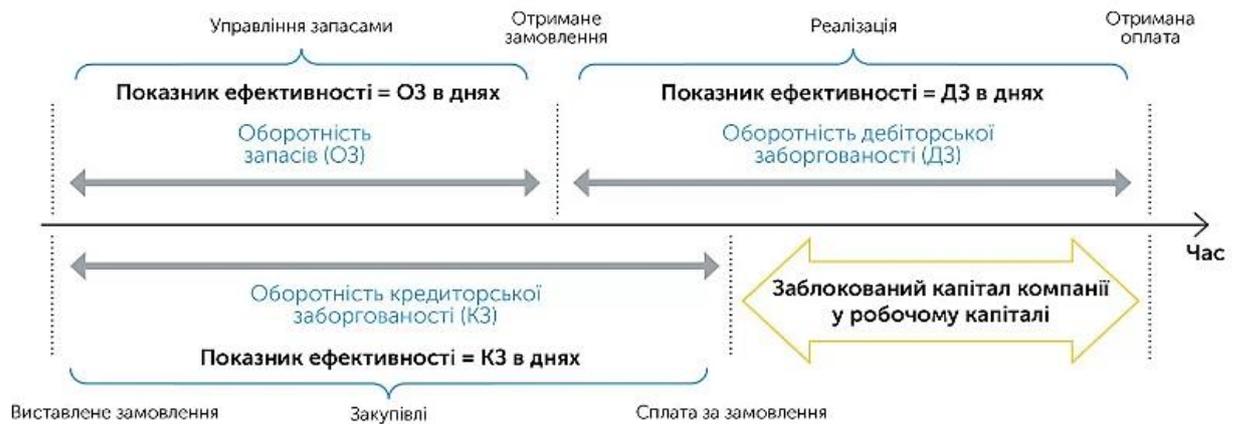

Рис. 3.5. Інтерпретація непрацюючого власного оборотного капіталу

Враховуючи індивідуальні потреби та характеристики кожної компанії, важливо розуміти, які аспекти управління власним оборотним капіталом є найбільш критичними для досягнення її цілей з урахуванням процесу формування власного оборотного капіталу (рис. 3.6). Інтеграція цих стратегій у ділові процеси може стати ключем до успішного управління власним оборотним капіталом і забезпечити компанії стабільну фінансову платформу навіть у складних економічних умовах.

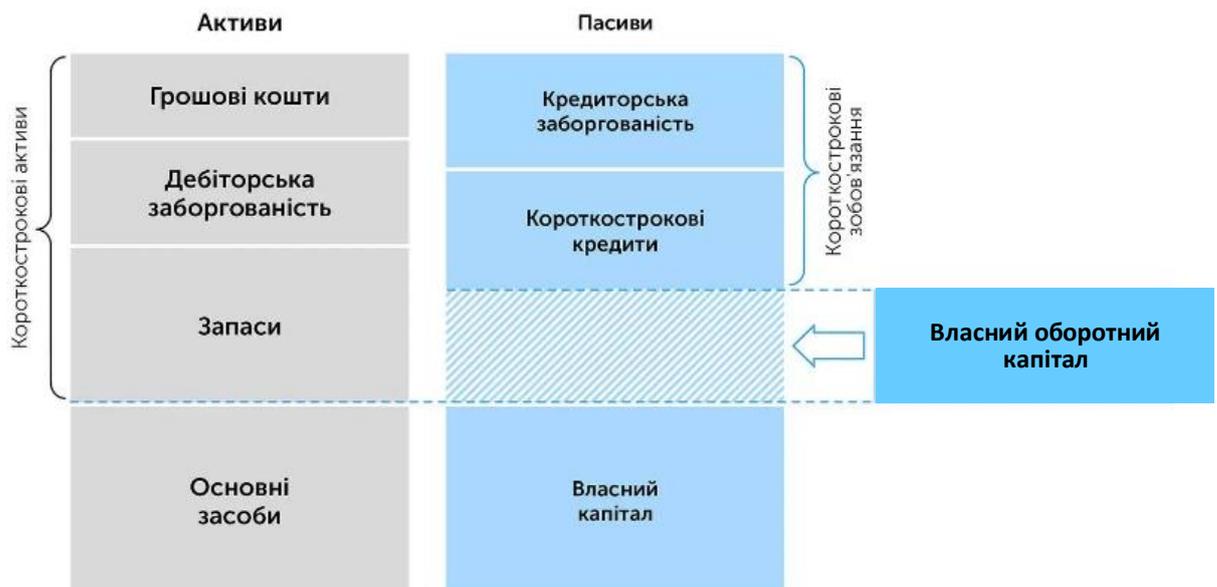

Рис. 3.6. Процес формування власного оборотного капіталу

Згідно з проведеними розрахунками у розділі 2 на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у структурі оборотного капіталу найбільшу частку займають запаси та дебіторська заборгованість. У зв'язку з цим найважливішим постає питання оптимізації їх розмірів.

Розглянемо приклади проблем, які можуть виникнути під час роботи бізнесу на етапах закупівель, продажів і зберігання, а також потенційні напрямки підвищення ефективності бізнесу в цих сферах (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Напрями покращення управління запасами та дебіторською заборгованістю в аспекті підвищення ефективності використання власного оборотного капіталу

Аналіз показників оборотності та порівняння їх з бенчмарками конкурентів на ринку може надати корисну інформацію для визначення стратегічних цілей та пошуку можливостей для покращення операційної

ефективності.

Оптимізація запасів може стати стратегічним напрямком для досягнення цілей ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Можливими заходами доцільно визначити:

1) оптимізацію логістики – перегляд і вдосконалення логістичних процесів може допомогти зменшити час перебування запасів на складі та витрати на їх зберігання;

2) уточнення асортименту товарів – аналіз попиту та підбір оптимального асортименту товарів може допомогти уникнути непотрібних запасів та забезпечити наявність найбільш важливих товарів;

3) вдосконалення управління запасами – використання сучасних інструментів та методів для прогнозування попиту і оптимізації рівня запасів може покращити оборотність запасів.

Ці заходи спрямовані не лише на вивільнення коштів з оборотного капіталу, але й на зниження витрат на зберігання та доставку, що може позитивно позначитися на фінансовому стані товариства та зробити його більш конкурентоспроможним на ринку.

Оснoву процесу управління запасами на підприємствах становить формування їх обсягу та складу, що має здійснюватись на оптимальній основі. Оптимальний рівень запасу відповідає мінімуму сумарних витрат. Важливо відзначити, що модель управління запасами не обов'язково повинна включати в себе всі чотири види витрат.

Регулювати рівень запасу можна трьома основними способами:

1. Зміною розміру замовлення
2. Зміною періоду замовлення
3. Одночасною зміною розміру та періоду замовлення

Залежно від цього розрізняють чотири логістичні моделі управління запасами [50]:

1) з фіксованим розміром замовлення: ця модель вимагає точного розрахунку розміру замовлення, щоб мінімізувати витрати на утримання

запасів. Проте, вона потребує постійного контролю наявності запасів, що може бути проблемою;

2) з фіксованим інтервалом поставки: замовлення робляться через певний проміжок часу, що полегшує процес, але може призвести до збільшення максимального рівня запасів;

3) з визначеною періодичністю поповнення запасів до постійного рівня: ця модель узгоджує поповнення запасів з їхнім використанням, що робить її більш гнучкою, але вимагає постійного відстеження запасів;

4) система «максимум-мінімум»: забезпечує поповнення запасів тільки тоді, коли вони досягають мінімального рівня, що дозволяє знизити витрати, але має обмежену функціональність через роботу з двома рівнями запасів.

Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, і вибір між ними залежить від специфіки бізнесу та його потреб. Підприємствам варто розглядати їхні унікальні потреби та контекст, щоб обрати найбільш підходящий метод управління запасами.

Важливим аспектом логістичної системи є підтримання розмірів матеріальних запасів на такому рівні, щоб забезпечити безперебійне постачання всіх підрозділів необхідними матеріальними ресурсами за умови дотримання вимог ефективності всього процесу переміщення матеріального потоку.

Управління запасами разом з нормуванням передбачає вивчення рівня запасів матеріально – технічних ресурсів з ціллю виявлення відхилень від норми та прийняттю оперативних рушень щодо їх усунення. До основних показників стану запасів відносять:

- 1) середній рівень запасу;
- 2) запасоємність;
- 3) забезпеченість потреби в запасах;
- 4) доля перехідного запасу;
- 5) швидкість обігу запасу;
- 6) час обороту запасу.

Для побудови ефективних систем контролю за рухом товарно-матеріальних запасів на підприємствах часто використовують систему ABC [51].

Сутність методу полягає в тому, що залежно від вартості закупівлі всі запаси діляться на 3 групи: А, В та С. За цього аналізу зіставляються показники в натуральному і вартісному вираженні. Під час його проведення потрібно виявити ті величини в натуральному вираженні, яким відповідають найбільші вартісні значення.

В рамках цього аналізу розглядаються кількість і вартість матеріалів в розрізі постачальників. Х.Й. Фольмут розрізняє три групи постачальників:

А – постачальники, з якими підприємство має 75% обороту, це приблизно 5% постачальників;

В – постачальники (20%), що мають 20% обороту;

С – постачальники (75%), обіг яких складає приблизно 5% (рис. 3.8) [52].

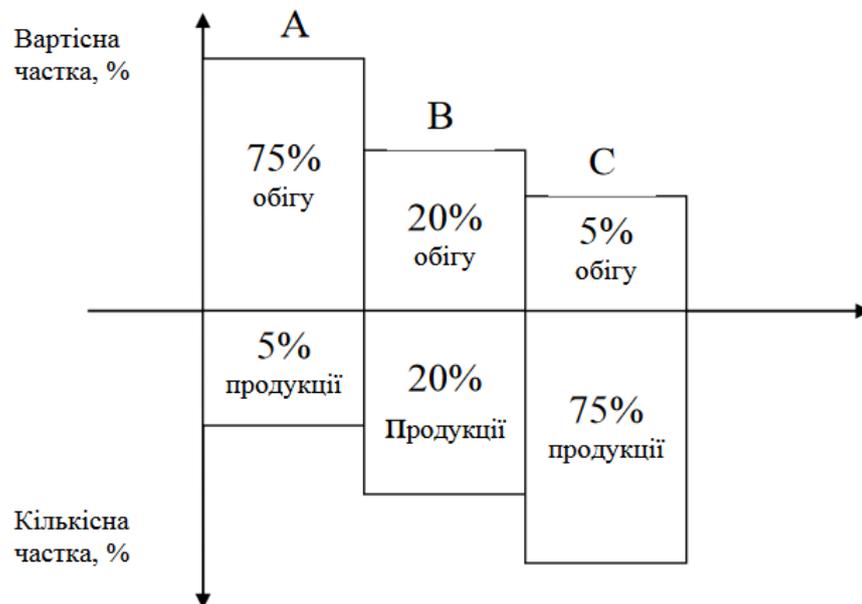

Рис. 3.8. Співвідношення обсягу продукції та виручки в розрізі ABC-аналізу

Зважаючи на викладене вище, можна зробити висновок, що найбільшу увагу керівники підприємства повинні приділяти групі А, оскільки вони

займають основну питому вагу. Стосовно категорії С, то конкретних розрахунків можна уникнути, оскільки їх стан суттєво не впливає на результати діяльності підприємства.

В логістиці набули значення системи управління запасами:

- 1) MRP–система планування потреби в виробничих ресурсах;
- 2) KANBAN–система, за допомогою якої можна суттєво знизити запаси матеріальних ресурсів на вході та незавершеного виробництва на виході, виявляючи «вузькі місця»;
- 3) OPT–система виявлення у виробництві «вузьких місць» або критичних ресурсів;
- 4) DRP – система управління і планування розподілу ресурсів;
- 5) «Just-in-time» – постачання «точно в строк».

Використання вищевказаних мікрологістичних систем управління запасами дозволяє підприємствам зменшити запаси сировини та матеріалів, незавершеного виробництва та готової продукції, скоротити тривалість виробничого циклу, знизити виробничі витрати тощо.

Для раціонального управління запасами на підприємствах доцільно [53, с. 184]:

- визначити раціональний обсяг виробничих і товарних запасів шляхом умілого маневрування ними;
- впроваджувати нові прогресивні системи управління виробничими запасами;
- вдосконалювати процес нормування через встановлення науково обґрунтованих норм й нормативів, застосовувати індивідуальні норми;
- покращувати організацію постачання, зокрема через встановлення чітких договірних умов постачання, налагодженої роботи транспорту, оптимального вибору постачальників тощо.

На основі проведеного у розділі 2 аналізу також встановлено, що ефективність використання власного оборотного капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» безпосередньо залежить від виявлення та вирішення проблем

управління дебіторською заборгованістю. Шляхом співставлення показників ефективності управління запасами з управлінням дебіторською заборгованістю, було виявлено, що дебіторська заборгованість має потенціал для оптимізації. Під час аналізу було виявлено, що великий обсяг продажів у кредит не завжди був ефективно контрольованим, що призводило до зростання дебіторської заборгованості.

Відповідно товариство має відреагувати на виявлені проблеми, інтегруючи механізми обліку та контролю за дебіторською заборгованістю, а також покращуючи системи оцінки продажів та контролю за якістю виконання замовлень. У результаті таких заходів буде досягнуто скорочення обсягів дебіторської заборгованості, що позитивно позначиться на ефективності використання власного оборотного капіталу.

Процес появи заборгованості залежить від наявності ризиків при здійсненні взаєморозрахунків між господарськими суб'єктами за результатами проведення певних операцій. До таких ризиків можна віднести: виробничі, фінансові, операційні, ринкові, непередбаченої конкуренції, бізнес-ризиків, вибору ненадійного контрагента, реалізаційні, кредитні, митні, рейдерства, умисного банкрутства тощо. Врахування ризиків як особливої складової механізму маневрування у діяльності є способом захисту інтересів підприємства від неплатежів і умовою прийняття оптимальних рішень.

Таким чином, створення резерву сумнівних боргів та використання факторингу як способу реструктуризації дебіторської заборгованості дозволить підвищити ефективність використання власного оборотного капіталу на підприємстві.

На основі проведеного аналізу ефективності використання дебіторської заборгованості на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» встановлено наступні заходи щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості (рис. 3.9) [54, 55].

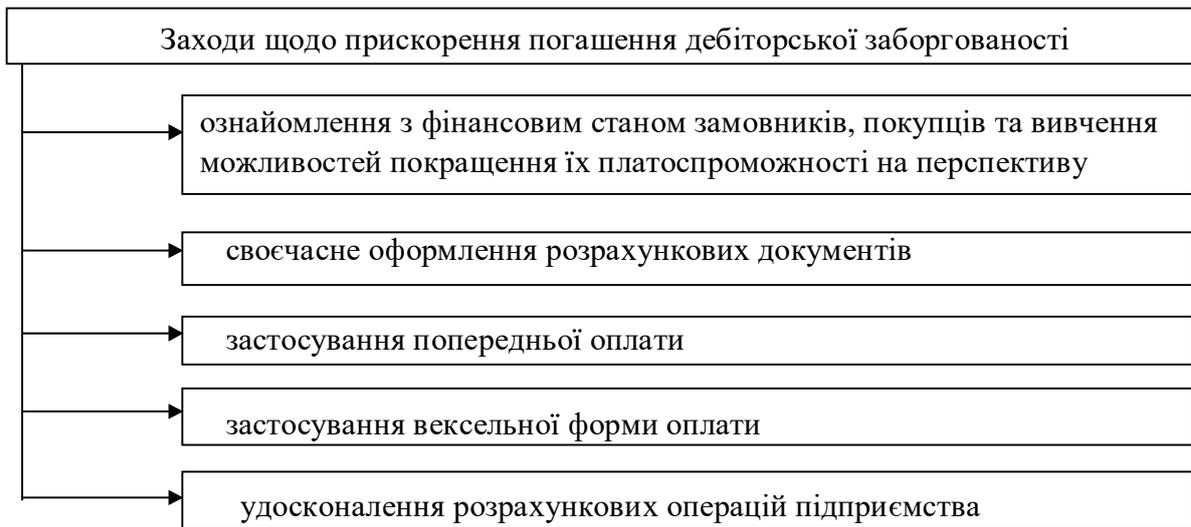

Рис. 3.9. Заходи щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Важливим аспектом управління власним оборотним капіталом є врахування обсягів та термінів погашення кредиторської заборгованості. Аналіз показав, що оплата за контрактами відбувалась раніше ніж потрібно, що спричиняло передчасний відтік грошових коштів. Також були виявлені неефективні практики в управлінні постачальниками та закупівлях. Відповідно заходами для вирішення виявлених проблем можна визначити встановлення строгих термінів оплати, максимізацію ефективного терміну відтермінування оплати та удосконалення процесу тендерів для контролю за умовами оплати.

У сучасних ринкових умовах на стратегічному часовому інтервалі компанії повинні не тільки спрямовувати свої зусилля на захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, а й використовувати можливості для забезпечення реалізації власних стратегічних економічних інтересів. Використання системного підходу до аналізу та управління власного оборотного капіталу дозволить підприємству ідентифікувати та вирішити проблеми, що позитивно вплине на його ліквідність та ефективність управління.

Отже, оборотний капітал підприємств багато в чому залежить від організації процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, тобто від досконалості його системи управління. Система управління оборотним капіталом має давати змогу, зокрема: визначати загальну потребу в оборотному капіталі та джерела його формування; аналіз формування та використання оборотного капіталу; оптимізація його структури за напрямками інвестицій та джерелами навчання; здійснює контроль за формуванням і використанням оборотного капіталу.

Структуру джерел формування оборотного капіталу підприємства можна оцінити за допомогою таких показників, як середньозважена вартість капіталу та вплив фінансового важеля на джерела фінансування потреби в оборотних коштах. Доведено, що мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу досягається при співвідношенні власного і залученого капіталу 90% : 10%. Така структура оборотного капіталу підприємства дозволяє максимізувати його реальну ринкову вартість за умови, що інші фактори залишаються сталими. Водночас, структура капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на кінець 2022 року є максимально наближеною до оптимальної.

На основі аналізу стратегії управління фінансування оборотних активів, встановлено, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» застосовує помірний підхід, оскільки на кінець 2022 року частка довгострокового фінансування становила 37%, а короткострокового – 63%.

Згідно з проведеними розрахунками у розділі 2 на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у структурі оборотного капіталу найбільшу частку займають запаси та дебіторська заборгованість. У зв'язку з цим найважливішим постає питання оптимізації їх розмірів. Управління запасами обумовлено вирішенням двох задач: визначення розміру необхідного запасу; створення системи контролю за фактичним розміром запасу і своєчасним його поповненням. Шляхом інтегрування механізмів обліку та контролю за дебіторською заборгованістю, а також покращуючи системи оцінки продажів та контролю

за якістю виконання замовлень буде досягнуто скорочення обсягів дебіторської заборгованості, що позитивно позначиться на ефективності використання власного оборотного капіталу.

Таким чином, щоб організація управління власним оборотним капіталом підприємства була ефективною, необхідно раціонально визначити джерела формування оборотних коштів, мінімально необхідну потребу; у процесі аналізу виявити причини тенденції до погіршення або поліпшення якості управління власним оборотним капіталом і вжити відповідних заходів для подолання небажаних ситуацій; постійно оптимізувати структуру власного оборотного капіталу за напрямками інвестування та джерелами фінансування.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного у випускній роботі дослідження можна зробити наступні висновки.

розглянувши еволюцію поглядів різних учених на трактування категорії «оборотний капітал», систематизовано їх бачення на три основні підходи. Згідно з першим підходом оборотний капітал розглядають як грошові ресурси, що вкладаються в оборотний капітал з метою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації виробленої продукції. Представники другого підходу описують оборотний капітал як фінансові ресурси, вкладені в діяльність підприємства, що використовуються протягом одного операційного циклу. На думку представників третього підходу, оборотний капітал – це мобільні активи, які використовуються у процесі здійснення господарської діяльності протягом року або операційного циклу.

Отримано результати, що вказують на доцільність використання мультиплікативної моделі для аналізу рентабельності власного оборотного капіталу компаній. Ця модель враховує три фактори впливу, включаючи мультиплікатор оборотного капіталу, швидкість оборотності оборотного капіталу та прибутковість продажів. У результаті дослідження встановлено, що особливо важливим фактором, який впливає на рентабельність оборотного капіталу, є швидкість оборотності оборотного капіталу. Серед структурних елементів цих факторів найбільш значущими є оборотні кошти, чистий дохід (виручка) та чистий прибуток

Пивна галузь займає більшу частину всієї переробної промисловості України. Це приносить значний прибуток не тільки інвесторам і безпосереднім виробникам, а й державі. Зрештою, пивоварні є великими платниками податків, а також, з огляду на специфіку продукції, місцевих податків. Сьогодні ринок пива є одним із споживчих ринків України, що найбільш динамічно розвивається.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є одним з потужних гравців у галузі пивоваріння і має перспективи для подальшого розвитку. З широким асортиментом продукції, який постійно розширюється, компанія відповідає потребам різних сегментів ринку. Зараз вона пропонує 25 видів пива та 14 видів безалкогольних напоїв, що дозволяє привертати різноманітні аудиторії споживачів. Основними ринками збуту для компанії є центральний, східний і південний регіони України, що свідчить про широкий охоплення внутрішнього ринку. Крім того, продукція експортується, що вказує на готовність компанії працювати на міжнародному ринку. Завдяки широкій географії збуту в 23 областях України та експортним можливостям, ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має потенціал для стабільного зростання та утримання свого лідерства у галузі.

Фінансово-економічна характеристика підприємства дозволяє окреслити наступні аспекти. Протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка зростання валюти балансу. Показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підтверджують покращення фінансового стану ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Збільшення власного капіталу разом із зменшенням довгострокових зобов'язань свідчить про зміцнення фінансової стійкості та зниження ризику неплатоспроможності. Розрахунок ключових коефіцієнтів підтверджує, що компанія є фінансово стійкою, має достатню ліквідність та може забезпечити свої фінансові потреби за рахунок власних ресурсів. Однак значний обсяг дебіторської заборгованості може вказувати на ризик відволікання оборотного капіталу, що може негативно вплинути на діяльність підприємства у майбутньому. Аналіз оборотності оборотних активів свідчить про позитивну тенденцію вивільнення коштів з обороту, що свідчить про прискорення оборотності оборотних активів і сприяє підвищенню ділової активності підприємства.

За результатами розрахунків власного оборотного капіталу за досліджуваній період є його величина є додатною, що свідчить про те, що підприємство має достатні оборотні кошти для забезпечення своєї діяльності.

Більш того, щорічне збільшення його величини вказує на те, що підприємство ефективно управляє своїми ресурсами і може забезпечити свої потреби у фінансах в майбутньому

Оборотний капітал підприємств багато в чому залежить від організації процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, тобто від досконалості його системи управління. Система управління оборотним капіталом має давати змогу, зокрема: визначати загальну потребу в оборотному капіталі та джерела його формування; аналіз формування та використання оборотного капіталу; оптимізація його структури за напрямками інвестицій та джерелами навчання; здійснює контроль за формуванням і використанням оборотного капіталу.

Структуру джерел формування оборотного капіталу підприємства можна оцінити за допомогою таких показників, як середньозважена вартість капіталу та вплив фінансового важеля на джерела фінансування потреби в оборотних коштах. Доведено, що мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу досягається при співвідношенні власного і залученого капіталу 90% : 10%. Така структура оборотного капіталу підприємства дозволяє максимізувати його реальну ринкову вартість за умови, що інші фактори залишаються сталими. Водночас, структура капіталу ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» на кінець 2022 року є максимально наближеною до оптимальної.

На основі аналізу стратегії управління фінансування оборотних активів, встановлено, що ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» застосовує помірний підхід, оскільки на кінець 2022 року частка довгострокового фінансування становила 37%, а короткострокового – 63%.

Згідно з проведеними розрахунками у розділі 2 на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у структурі оборотного капіталу найбільшу частку займають запаси та дебіторська заборгованість. У зв'язку з цим найважливішим постає питання оптимізації їх розмірів. Управління запасами обумовлено вирішенням двох задач: визначення розміру необхідного запасу; створення системи

контролю за фактичним розміром запасу і своєчасним його поповненням. Шляхом інтегрування механізмів обліку та контролю за дебіторською заборгованістю, а також покращуючи системи оцінки продажів та контролю за якістю виконання замовлень буде досягнуто скорочення обсягів дебіторської заборгованості, що позитивно позначиться на ефективності використання власного оборотного капіталу.

Таким чином, щоб організація управління власним оборотним капіталом підприємства була ефективною, необхідно раціонально визначити джерела формування оборотних коштів, мінімально необхідну потребу; у процесі аналізу виявити причини тенденції до погіршення або поліпшення якості управління власним оборотним капіталом і вжити відповідних заходів для подолання небажаних ситуацій; постійно оптимізувати структуру власного оборотного капіталу за напрямками інвестування та джерелами фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Камінська Т.Г. Економічна сутність та класифікаційні характеристики капіталу підприємств. *Міжнародний збірник наукових праць*. Вип. 2 (20). URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/442/1/230.pdf>.
2. Юшко С.В., Лугова А.А. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства». *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 234–238.
3. Корбут А.А. Генезис фінансової складової конкурентоспроможності машинобудівного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_3/210-214.pdf.
4. Мазурок П.П. Історія економічних вчень у запитаннях і відповідях: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2006. 477 с.
5. Демченко Т.А. Економічна сутність оборотних активів та проблеми їх визнання і класифікації. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 12 (126). С. 175–180.
6. Загоруйко С.В., Габора Л.Ю. Економічна сутність категорії «оборотний капітал». Спецпроект: аналіз наукових досліджень : мат. VI Міжнародн. наук.-практ. конф. (30–31 травня 2011 р.). URL: http://www.confcontact.com/20110531/ek4_zagor.htm.
7. Поважний О.С., Крамзіна Н.О., Кваша Ю.В. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи». *Економічний простір*. 2008. № 12/2. С. 41–52.
8. Дробишева О.О., Похильченко І.М. Роль оборотних засобів у виробничому процесі підприємства. *Економічний вісник ЗДІА*. 2014. Вип. 6. С. 136–142.
9. Чубка О.М., Рудницька О.М. Особливості визначення категорії оборотного капіталу підприємства. *Вісник «Менеджмент та підприємництво в*

Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». 2013. № 767. С. 179–184.

10. Архієреєв С.І., Жмінська Л.А. Визначення економічної сутності оборотних коштів та джерел їх формування. *Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 21 (994). С. 171–178.*

11. Кравченко О.С., Іванова Г.М. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 5. Т. 2. С. 29–32.*

12. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник [2-ге вид., перероб. і доп.]. К. КНЕУ, 2005. 354 с.

13. Бланк І.А. Управління грошовими потоками: підручник. К.: Ніка-Центр: Ельга. 2002. 647 с.

14. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 324 с.

15. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2007. 488с.

16. Носань Н.С., Мартінович В. Г. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства». *Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 272-275.*

17. Лахтіонова Л.А. Наявність власних оборотних джерел фінансування – абсолютний показник фінансової стійкості суб'єктів господарювання у внутрішньому фінансовому аналізі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Випуск 18. Ч. II. С. 14 –22.*

18. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність». URL: <https://zakon.help/law/z1223-13/>

19. Кравченко Т. В. Концептуальні аспекти аналізу ефективності процесів формування та використання оборотного капіталу підприємств. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Економіка. 2016.*

Т. 285. Вип. 273. С. 38-43.

20. Гоцуляк С. М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 41(2). С. 38-44.

21. Семенюк Н. О. Визначення послідовності проведення аналізу оборотного капіталу підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2013. № 1. С. 173-180.

22. Глушко А.Д., Ярута К.О. Власний оборотний капітал в системі забезпечення фінансової стійкості підприємства. Тези 71-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Полтава, 22 квітня – 17 травня 2019 р. Полтава: ПолтНТУ, 2019. Том 2. С. 408-409 (474 с.)

23. Соломіна Н. Ю. Методичний підхід до оцінки управління оборотним капіталом підприємств залізничного машинобудування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 18. С. 70-74.

24. Іскра В. В. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу українських агрохолдингів за допомогою моделі В. Г. Когденко. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 87-92.

25. Семенов Г.А., Бугай А.В. Факторний аналіз рентабельності оборотних коштів машинобудівних підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1(3). С. 137–143.

26. Соляник Л.Г. Оборотні активи машинобудівних підприємств: процеси відтворення й оптимізації структури: монографія. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2015. 391 с.

27. Олександренко І. В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 277-283.

28. Драгун Л.М., Левченко В.Ф., Бондаренко О.Л. Удосконалення аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства. *Фінанси України*. 1998. № 12. С. 12 – 20.

29. Покропивний С.Ф., Соболев С.М., Швиданенко І.О. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2006. 286 с.
30. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL : <http://www.me.gov.ua>
31. Карпенко Л.М. Методичний інструментарій до аналізу показників рентабельності підприємства. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1264>.
32. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посібник. К. : Знання, 2000. 378 с.
33. Озеран А. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Бухгалтерський облік і аудит. 2013. № 6. С. 25-34.
34. Грабовецький Б. Є., Шварц І. В. Фінансовий аналіз та звітність : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2011. 281 с.
35. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 536 с.
36. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : «Хай-Тек Прес», 2008. 336 с.
37. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник. Київ : Знання, 2008. 630 с.
38. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз. 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2007. 592 с.
39. Клушко О.Р. Основні аспекти формування та використання оборотних коштів підприємства. URL: http://www.confcontact.com/2008dec/1_klusko.htm
40. Струк О. Криза жанру: український бізнес, що звик до високої доходності, виявився недостатнім до роботи в умовах стагнації. URL: <http://kontrakty.com.ua/show/ukr/article/4/44200811154.html>
41. Толопка Н.Б. Особливості формування оборотних коштів торговельного підприємства. URL: <http://intkonf.org/tolopka-nb-osoblivosti->

formuvannya-oborotnih-koshtiv-torgovelnogo-pidpriemstva /

42. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія. К.: КНЕУ, 2001. 387 с.

43. Фінансове забезпечення розвитку підприємства : монографія / І.О. Бланк, Г.В. Ситник, Н.М. Гуляєва та ін. ; за заг. ред. І.О. Бланка. Київ : КНТЕУ, 2011. 344 с.

44. Дропа Я.Б. Визначення оптимальної структури оборотного капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. *Вісник Львівської державної академії: збірник наукових статей. Економічні науки.* Львів: Львівська державна фінансова академія, 2005. № 9. С. 361– 368.

45. Петленко Ю. В. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємств. *Фінанси України.* 2000. №6. С. 91– 95.

46. Добровольська О.В. Пріоритети формування оборотного капіталу підприємства у нестабільному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2010. № 8. С. 45– 49.

47. Чобіток В.І., Пятилокотова К.С. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf.

48. Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2006. №12. С. 38–42.

49. Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю торговельного підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Київ, 2008. 21 с.

50. Саранюк А. Управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства України. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України.* Вип. 20. С. 71-77.

51. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 328 с.

52. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук, праць*. Вип. 204, Т. І. Дніпропетровськ, ДНУ, 2015. С 196-202.
53. Ареф'єва О.В. Економіка підприємства: навч. посібник / О.В. Ареф'єва, В.Г. Сахаєв, О.В. Ареф'єв, М.Б. Махема. К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2007. 238 с.
54. Глушко АД. Управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6464>.
55. Багров В.Г. Економічний аналіз: навч. посібник / В.Г. Багров, І.В. Багорова. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 160 с.

ДОДАТКИ